

BŘEZEN 1910.

ČÍSLO 3.

Umění, cíl a prostředek výchovy.

Studie od Dr. Jos. A. Opletala.

Ve stati „Boj světových názorů v určení cíle a prostředků výchovy“ jsme viděli, jak je nerozumným a nedůstojným člověka pokládati cílem výchovy cíle výhradně přirozené eudaimonismu a hedonismu, utilitarismu soukromého a společenského, realismu, humanismu, racionalismu. Již výsledkem dosud řečeného, logicky konkludujícím je věta Masarykova: „Moderní společnost potřebuje nábožnosti.“¹⁾ Moderní společnost tím více, připojuji já, čím více přemýšlím o lidstvu. Tento závěr osvětlí a zdůrazní studie další naše, při „směle Bohem uložené, podniknuté výpravě“ ... Prosím jen o strpení a pak: by se o stati uvažovalo, přesvědčení utvrdilo a došlo k praktickému provedení v životě... Smutně musí býti člověk dojat nad zprávou „Studentské Hlídky“, v Praze vydávané „V čem má Masaryk pravdu“...²⁾ Je tomu skutečně tak?

Nuže, in medias res!

Druhý moderní koníček je umění vedle nacionalismu ve vědě. Již v počátku připomínám. Máme-li mluvit o umění ve vztahu k výchově, musíme nevyhnutelně přihlédnouti k jeho poměru k mravnosti, ježto v tom tkví základ rozřešení naší otázky. „Otázka ta je těžká a má mnohé ‚kdyby‘ a ‚ale‘, jak praví věhlasný esthetik německý Dr. Alois Wurm.“³⁾ Jako tedy jedni chtějí míti cílem a prostředkem výchovy vzdělání rozumové výhradně (soustava racionalismu), tak druzí, rovněž se držíce pouze přirozených cílů a prostředků, vidí hlavní sílu v umění.“ Mnozí shledávají v umění, jmenovitě v některých jeho druzích, náhradu za náboženství a domnívají se proto, že umění zachrání moderní společnost“⁴⁾ praví Masaryk. Třeba tedy se rozhlédnouti i po

¹⁾ Dílo cit. strana 283.

²⁾ Studentská Hlídky ročník I, sešit 9. (v Praze 1909, řídí Vilém Bitnav) str. 164., kde se tvrdí zvláštním tiskem, že Dr. G. Masaryk má pravdu ve výroku: „Než především není již víry, té živé a čínorodé víry v duchovenstvu! Od hlavy...“. V tom že pravda?!!

³⁾ V díle: Moral und bildende Kunst (Münchener Volksschriftenverlag) München 1909. Velmi instruktivní, objektivní dílo jeho doporučuji každému. Dr. Wurm je nestranný odborník v theoretických i praktických zásadách umělecké esthetiky zároveň i mravouky, jemuž se jedná o to jen, aby směl říci, „was sich ihm aus langer Beschäftigung mit sittlichen Fragen, wie mit der Kunst herausgestellt hat“, jak dí na straně 3. Co z něho přijato v naší stati - rád mu dopřávám slova - bude výslovně vždy označeno. Podobně i jiné prameny.

⁴⁾ Sebevražda cit. dílo strana 333.

tomto oboru a viděti, zda přívrženci tohoto směru dostačí k veliké úloze vychovatelské, hájí-li při tom zvláště t. zv. umění neodvislého a jím chtějí vychovati mravní povahy.

Co je umění? Jaké o tom učené i neučené hádky. Foerster dí: „Kunst ist Selbstbestätigung des Menschen gegenüber der Natur und darum tiefverwandt mit jeder freien tapfern Willenstat und weltentfernt von allem passiven Geniessen, das den Menschen trotz allen andächtigen Stimmungen doch nur wieder unter den Baum der blossen Natur bringt.“¹⁾ Z toho vyběřeme jádro, odpovídající definici umění, jak ji podává Lamennais: „L'art est la reproduction du beau sous une forme extérieure“, Artur Loth: „L'art est par dessus tout l'expression de la beauté de l'ame par la génie de l'homme“²⁾ a Wilh. Arbesser von Rastburg: „Kunst ist die Darstellung des Schönen und schön ist eine Erscheinung, welche geistiges Wohlgefallen hervorruft.“³⁾

Umění je tedy reprodukce krásna, výraz krásy duše, vně znázorněný nadáním uměleckým, a proto „die schönste und reinste Blüte aller Volkskultur“⁴⁾ a zároveň „die Hochburg gegen den Materialismus“.⁵⁾

Člověk má dvojí potřeby: hmotné čili fysické a duševní. O první stará se rodina a stát svým zařízením, starají se řemesla, obchod a průmysl, práce hmotná vůbec. Potřeby duše jsou: věda a umění. Vědy jsou dvojí: profanní s různými odvětvími a náboženské. Hluboko tkví touha lidská po dobru, pravdě a kráse. Je chybným stanoviti úkolem vědy jen pravdu, poněvadž „nahromadění chladných poznatků není vnitřně živoucím obsahem a vymožeností pro nábožensko-mravní osobnost“⁶⁾ jakou člověk v pravdě býti má. Přece však „dnes žene se jedna polní výprava ke sprostředkování vědění za druhou na lid. Vědění však spokojí jen rozum, nikoli však hlubší základy duše.“⁷⁾ Právě tak je chybným stanoviti úkolem umění jen krásu — zvláště rozumí-li se jí, jako jí „rozumějí“ moderní *zar' éřoxířv* zvaní — ježto ni umění nesmí zapomínati dobra a pravdy, jako věda nesmí vylučovati dobra a krásy. Má-li býti umění cenné, nesmí býti, nemůže

¹⁾ Jug. str. 76.

²⁾ Viz dílo Arthur Loth L'Art Paris 3, vydání 1908, str. 4. Toto dílo poslouží velmi k theoretickému vzdělání pojmu „umění“ Spisovatel podává všeobecnou ideu umění (str. 1-37), klassifikaci krásných umění (38-79), původ a vývoj umění (80-147), povahu krásna (175—211). Dále probírá poměr umění k přírodě (strana 212—257), požadavky, jež musí míti každé dílo umělecké (258—308), kde je důležitý velmi výrok: „Si l'art n'était qu'une imitation servile de la nature, il lui serait bien inférieur“ (268), a konečně přichází k ideálu umění (309—386). Konkretní případná díla umělecká, která autor v celé knize své podává objasňují a zdůvodňují jeho výroky. Kniha odporučená hodná. (Sklad: Librairie Bloud, rue Madame 4.)

³⁾ Viz časopis „Die Kultur“ herausgegeben von der österr. Leo Gessellschaft 9 roč. 1908 ve článku „Das Wesen der Kunst od Wilhema Arbessera von Rastburg strana 432.

⁴⁾ Jak právem děl soudce Rumpf z Mnichova ve své řeči na 59. sjezdě katolíků něm. ve Vratislavi 1909, Srovnej jeho řeč „Die deutschen Katholiken und die Pflege der Kunst“, Festblatt Nr. 9, 2. September 1909.

⁵⁾ Dr. Wurm strana 23.

⁶⁾ Dr. Wurm strana 11

⁷⁾ Dr. Wurm strana 29.

býti pouze „krásné“, poněvadž k tomu dostačí technická zručnost jakási, ale ta sama netvoří pravého, cenného umění.¹⁾

Jednotlivé vědy volí si jistou část z rozsáhlého pole vědy a dle toho se rozdělují. Rovněž i umění se dělí v různé obory dle svého předmětu (malířství, sochařství, hudba, básnictví a j.) Každé umění vytváří nějaké dílo, jež je výrazem krásna podle svého oboru na základě estetických pravidel hlavně v uspořádání částí, v symetrii, v souladu. Soulad, harmonie ve věci samé a to v uspořádání částí, i v účinku na pozorovatele uměleckého díla. Účinku se musí dbáti a v tom se při dnešním proudu estetickém leckde chybuje tím, že se proklamuje jedinou hlavní zásadou, nebo aspoň nejhlavnější při estetice, by dílo lichotilo, vyhovovalo smyslům, bez ohledu na vyšší schopnosti člověka. Ideál nějaký krásna uskutečniti vnějšími prostředky v ideální, krásné dílo, toť předmětem umění. „Potřeba umění není zjemnělá potřeba po požitku. Nemůže býti naším úkolem zjemniti potřebu požitků, poněvadž se tím ona potřeba nezmenšuje, nýbrž stupňuje. Naopak jedná se o to, pracovati o zjemnění celého člověka.“²⁾ Z toho již patrné, že k pojmu díla uměleckého patří nejen krásno, nýbrž i dobro a pravda. Odstraní-li se v sobě nesprávné stanovisko, kterým prý se řídí spor mezi vědou, náboženstvím a uměním, že totiž s objektivního hlediska je pravda v čele, se subjektivního krásna, s absolutního dobro, pak máme ryzí, pravé umění. Krásna má býti i objektivně dobro (subjektivní krásna nikdy nesmí býti normou!), dobro i subjektivně krásna.³⁾ Čím více se tři ta hlediska sloučí, čím těsněji uvedou v soulad, tím velkolepější umění. K tomu ovšem i výchovy nejen esteticko-přírodní, nýbrž i esteticko-ethické třeba. „Die Kunst ist eine selbständige geistige Macht und edle Wegbereiterin der Religion und Sittlichkeit“, praví Dr. Wurm.⁴⁾ Krásno bez dobro je pouhou imaginací bez rozumu a pravdy, ať je to v umění literárním, nebo ve výtvarných uměních anebo v hudebním. A tu třeba dbáti nejen účinku na smysly, jak si výhradně přeje namnoze umění naší doby (právem je možno zváti netoliko smyslovým, nýbrž pudovým uměním a proto nízkým), ale účinku na ducha, na člověka celého. „Účinek umění je všeobecné povznesení duše“⁵⁾ a přece „ještě dosud věnuje se jistá pozornost názoru, dle něhož má umění výhradně úkol připraviti člověku zálibu a rozkoš. Tato nauka sluje „estetikou požitkářskou“. Její ponětí je tak nízké, že nestojí za to mnoho se o něm šířiti... Je tu sice požitkový prvek, ale ten není jádrem estetického života. Jak, má tak vzácný zjev, nejvyšší kulturní květ nemíti jiného významu, než býti předmětem požitku?“⁶⁾ „Die Wollust zersetzt innerlich die Persönlichkeit, wie der herzlose Egoismus sie erstarrt und verknöchert.“⁷⁾ Proto právem lze souditi z uměleckých děl na ducha doby, na zásady umělcovy, vyrostlé z prostředí a pro prostředí jeho. „Je-li národ mravně zkažen, pak je

1) Srovnej Wilh. Arbesser von Rastburg ve článku cit. str. 434, násl. Kultur 1908

2) Dr. Wurm, strana 27 následující.

3) Srovnej Dr. Nejedlý, str. 78.

4) Dílo cit. Vorwort strana 4. Dr. Wurm.

5) Dr. Wurm, strana 12.

6) Dr. Wurm, strana 14.

7) Dr. Wurm, strana 10.

nepravděpodobno, že se právě umělci uchrání zkaženosti a přece je to aspoň potud nutné, by mohli svým dílům dáti onoho ducha vznešené výše, který nesmí scházeti žádnému dílu uměleckému.“¹⁾ Proto i bez všeobecných poznatků dějinných nelze řádně podati kritiky o umění některé doby. Věčnou zůstane pravdou mínění Otakara Hostinského: „Kultura působí na pokrok umění, umění pak na zjemnění kultury.“²⁾ jakož i naopak hrubne-li kultura, hrubne umění, hrubne-li umění, hrubne kultura. Veliké, pravé umění šlechtí člověka celého, všechny jeho schopnosti, povznáší duši k obrazům a Skutečnosti Veliké...

U každého díla uměleckého dlužno rozeznávati cíl (ušlechtiti a povznést) od prostředků k cíli. Prostředky, jak samo sebou patrné, jsou různé dle různých odvětví uměleckých. Při každém prostředku pak je část, řeknu materiální a formální. Materiální částí rozumíme obsah věci, předmětu uměleckého. Formální pak rozumíme formu, jakou obsah podán. Obsahu hlavně, části materiální týká se pravda a dobro, části formální hlavně krása. Kde obsahu chybí pravda, nebo dobro, byť i část formální byla sebe dokonalejší, dílo umělecké jako celek dokonalým není, ježto mu chybí podstatný požadavek v části materiální. Při každém uměleckém díle tedy třeba se tázati na cíl a jak cíle dosaženo prostředkem materiálním a formálním.

To je názor i německých klasiků Goetheho a Schillera. Jejich theorie umělecká spočívá na pojmech: látka, forma, obsah. Látkou nazývají vše, co se hodí ke znázornění předmětu, tedy představy, které poskytuje příroda umělci k utvoření jeho ideálu. Obsahem je příslušné medium duchu umělcovu, jehož pomocí se předmět provádí, čili idea uměleckého díla. Formou díla je něco vnitřního, co skýtá věci individualitu a určitost, je to ideal umělce. Dílo umělcovo je zdařilé, když obsah duše, který jej plní při uměleckém díle, řádným provedením formy, řádnou její aplikací na látku tak znázornil, že mluví z díla.³⁾ Že forma není jediným hlavním činitelem rozhodujícím o pravém díle uměleckém, jak se dnes velmi často tvrdí, poukazuje vedle četných jiných esthetik a dějepisců umění, (jistě není mezi posledními autoritami!) Henry Thode, který dí ve své brožuře „Kunst und Sittlichkeit“,⁴⁾ jak pronesl i ve své přednášce v Berlíně r. 1906: Esthetická these jistých moderních umělců, že je předmět v umění lhostejný, příčí se podstatě umění samého. Naopak, předmět určuje uměleckou formu, je jeho závěr, a proto onu thesi zavrhuje „v každém smyslu a pro každé umění“.⁵⁾

Nuže: cíl smyslový je nízký, jako smysly jsou schopnosti nižšího řádu, člověku i zvířatům společné. Cíl pro rozum (obohacení rozumu) a pro vůli (umravnění člověka) je vznešený, veliký, důstojný člověka, koruny tvorstva. A těchto cílů nesmí umělec ztratiti s myslí. Vždyť dle cíle se volí část materiální uměleckého díla, cíl působí velmi také

¹⁾ Dr. Wurm, strana 19.

²⁾ Tamtéž, strana 97, a Dr. Wurm, strana 23, následující.

³⁾ Wilh. Arbesser von Rastburg ve článku cit. strana 434, Kultur 1908.

⁴⁾ Vyšlo v Heidelbergu nákladem Kar. Winter 1906.

⁵⁾ Viz článek inspektora Ludvíka Galla: „Über die Bewegung gegen das Unreine in der zeitgenössischen Kunst und Literatur“ v čas. Die Kultur 1906, str. 444-450 cit. str. 449

na formu! Proto z nich možno odhadovati a stanoviti, jaký cíl měl umělec při svém díle. Je-li cíl nízký, co zmůže krásná forma t. j. dokonalé provedení technické? Je-li část materiální díla uměleckého chabou a nízkou, k čemu krásná forma? Nahradí škodu dílem způsobenou? „Die Hochhaltung der idealen Güter ist eine der wichtigsten Kulturaufgaben jeder Zeit.“¹⁾ Tu netřeba poslouchati a nemožno uznati správným ni úsudku Dra. Zdeňka Nejedlého, který ve svém „Katechismu esthetiky“ praví, že „názor na esthetiku a umění, je-li částí theoretické filosofie (ethiky), již proto znamená methodicky krok zpět za vybavení esthetiky z područí a nesamostatnosti“.²⁾ Táže se: Je metoda nade všecko? — — A jaká metoda!! — — Jsou zajisté pravidla všeobecná, z nichž ani umění se nesmí a nemůže

¹⁾ Inspektor L. Galla v cit. článku Kultur 1906, strana 444

²⁾ Katechismus esthetiky napsal Dr. Zdeňk Nejedlý díl I, Dějiny esthetiky a theorie umění. Praha (knihkupec Hejda & Tuček) 1902, Záslužná práce ta, první toho směru v naší literatuře, jak p. auctor sám připomíná, poskytuje stručně rozhled po dějinách umění, mínění a hledisko jednotlivých umělců a esthetiků: antických (doby předsokratovské): Demokrit, Empedokles, Pindar, Pythagorejci, Sofokles, Sokrates, Plato, Aristoteles, doby po Aristotelovi: Aristoxenos, Cicero, Vitruvius, Horác, Demetrios Alex, Dionysos Halik, Kallistratos, Longinos, Demosthenes, Novoplatoniků: Platon; II, středověkých, v té stati spojuje spisovatel esthetiku starokřesťanskou, již zástupcem uvádí Augustina a scholastickou se zástupci Tomáše Akvinského a Štítného; III, renaissančních: Savonarola, Cennini Alberti Lionardo da Vinci, Dolce, Dürer, Pacioli, Michelangelo; v poetice: Vida, Scaliger, Heinsius; v hudbě: Zarlino, Blahoslav, Komenský jako přechodem k renaissanci; v umění renaissančním má převahu Italie L. da Vinci, Rafael, Michelangelo, Ghirlandajo, Bellini, Carpaccio, Tizian; v poesii: Dante, Ariosto a u Španělů Cervantes, Lope de Vega; IV. od renaissance k Lessingovi: ve Francii Racine, Corneille, Ronsard, Malherbe a klassikové: Boileau zástupce; Cartesianismus: Descartes, Port-Royal, André, Lamy, Bosse; opposice v classicismu: Fontenell, de la Motte, Bouhours, Montesquieu, Crousaz, Leibniz, Hogath, Hemsterhuys, Dufresnay; v anglické esthetice: Ruysdael, Rembrandt, Shakespeare, Hobbes, Shaftesburg, Addison, Joung David, Hutcheson, Harris James, Burke, Home, Webb; francouzská esthetika systematická: Dubos, Batteux, Taine; encyklopedisté francouzští: Diderot, Rousseau, Villate, Trublet, d'Alembert; v esthetice hudby pak: Conti, Home, Webb, Dubos, Sulzer, Gluck, Rameau, La Borde, Arnaud, Marmontel, La Harpe, Euler, Grimaldi, Bemetzrieder, Morelet; vliv anglické esthetiky ve Švýcarsku Bodmer, Breitinger, Lipská škola proti Gotsched; italská esthetika Muratori, Gravina, Fontanini, Mortello; Baumgarten a jeho škola, Baumgarten, G. F. Meier, Moses Mendelsohn, Sulzer; zakladatel dějin umění Winkelmann, pak Jan Schlegel, Klopstock, Mengs, Hagerdorn; zakladatel moderní kritiky Lessing; česká esthetika do Palackého; Václav Thom, Puchmajer, Václav Jandyt, Frant. Bulla, J. A. Hanke, Hněvkovský, Jan Nejedlý, Jungmann, Monse, Šedivý; Kant a classicismus: Kant, Schiller, Goethe, Herder; Český classicismus: Palacký, Šafařík, Jungmann, polský mesianismus: Mickiewicz; VI. idealistická esthetika německá: Fichte, Schelling, Hegel, Ast, W. Schlegel, Friedrich Schlegel, Franz Hardenberg, H. Kleist, Jean Paul; Schopenhauer, Solger a Krause, Weisse, Lotze, Thrandorff, Schleiermacher a Deutinger, Oersted a Carriere, Vischer a Rosenkranz, Zeising, Schasler; mimo Německo: ve Francii Cousin, Jouffroy, Petit, Levèque, Ravaisson, Renouvier; v Anglii: Morley, Kart, Knight; v Polsku: H. Struve; v Čechách: Jakub Malý, Klácel; VII. esthetika formalistická: Herbart a jeho škola: Zimmermann, Durdík, Köstlin a Siebeck, Müller; VIII. Esthetika empiricko-experimentalní: Fechner, Wund a jeho škola, Hostinský (první, velký, český esthetik, z největších esthetiků naší doby), Stein; IX. Různé směry v novější esthetice: esthetika citu: Kirchmann, Horvitz, Véron; esth. fenomenalistická: Hartmann, Cherbuliez; esth.

vymknouti a vyjmouti, má-li býti pravým uměním, vyhovovati svému velikému cíli a oběma svým podstatným částem materiální a formální v označeném smyslu.

Vším tím nemíníme tvrditi, že by pojem krásna v umění byl docela totožný s pojmem dobra. Nikoli. Proto souhlasíme jinak s názorem Dra. Nejedlého při kritice mínění Tolstojova, že „nesnese měřítko a kritiky umělecké“¹⁾ v celém svém rozsahu, ač se nemůže tvrditi, že by v něm nebylo docela žádných prvků správných. Mínění Tolstojovo vyjadřuje Dr. Wurm: „Dle něho je úkolem umění znázorniti nejdůležitější duševní statky (Werthe) národa, které jsou vždy nábožensko-mravní. Když vycítí lid, křesťanstvím opravdu prochnutý, vroucí spřízněnost všech lidí s Bohem, rovnost a sbratření všech lidí, pokoru místo násilí a lásku jako své největší ideály, pak je jedna možnost umění pro tento lid. Tyto idee musí vnést k účinnému výrazu.“ Tím se však docela zřejmě ukládá úkol umění nábožensko-mravní, kteréhožto názoru nelze hájiti. I takový prvek náboženský musí býti vždy spojen při uměleckém díle s duchem uměleckým, který může býti také bez přímého mravního obsahu.

Umělecká cena děl z antiky i našeho umění je podmíněna individuální osobností umělce, třeba obsah díla je majetkem celého národa.²⁾ To je ovšem jisto, že „umělec nesmí úplně zaniknouti ve mravní zkaženosti, musí v něm býti moc spěti vzhůru, vnitřní touha po vyšším, má-li býti skutečně schopen utvořiti dílo s pozitivně mravní silou účinku“.³⁾

Ač tedy pojem krásna v umění není totožný s pojmem dobra, přece ve skutečnosti nelze míti pravého krásna bez dobra, ježto t. zv. kompozice umělecká je vždy odvislá a má býti od cíle, od ideálu

mystická ve Francii: Peladan, Gevaert; esthetika sensualistická: Guyau, Wiener, Kralik, Pilo; anglická esthetika vkusu: E. Darwin, R. Knight, Thodhunter, Alison; anglický evolucionism: Darwin, Spencer, Grant-Allen; psychologická esthetika: Volkelt, Groos, Lipps; X. Esthetika výtvarných umění: Semper, Ruskin, Parker; umělecký průmysl: W. Morris, W. Crane, Ford Madox Brown, T. J. Cobden-Sanderson, Sommers Clarke, Webb, Falke; XI. Esthetika hudby: před Wagnerem: Heinze, Schubart, Wackenroder, Mosel, Hand, Krüger, Nägeli, Schilling, Lazarus; Wagner; Nietzsche, Hanslick, Hostinský, Ambros, Laurencin, Stade; Engel; naturalismus v esthetice hudby: Hausegger, Riemann, Durutte, Billroth, Bücher, Groos, Ettlinger, Wundt, Smith, Meumann; pessimismus v esth. hudby: Seidl, Louis; spor o konsonanci a dissonanci: Lipps, Helmholtz, Oettingen, Herbert, Hostinský, Hauptmann; XII. Esthetika literatury: Madame de Stael, Chateaubriand, Cousin, Villemain, Saint Beuve, Taine, Hennequin, Sully-Prudhomme; Karjejev, Brunetière, Vogüé, Letourneau, Hettner, Brandes, Macaulay a Carlyle, Jaroslav Vlček; v subjektivní kritice: Anatole France, Oscar Wilde, Jules Lemaitre, Theof. Gautier. Dílo končí XIII. Tolstojovou opozicí proti umění a esthetice. Při jednotlivých oddílech udána také literatura. Ač dílo nepodává všeho jak při pohledu již na jména, je přirozené (dílo má 135 stran), a ač při novějším zpracování pan autor jistě některá mínění změnil a leccos doplnil, je přece výtečnou pomůckou, zvláště když první a jedinou toho druhu v naší literatuře. Bohatý rozhled a porozumění auktorovo zasluhuje hojného rozšíření díla.

¹⁾ Dr. Nejedlý Katechismus esthetiky strana 134

²⁾ Dr. Wurm strana 17 následující

³⁾ Dr. Wurm strana 21

uměleckého, jímž je v umění „idéaliser le réel, réaliser l'idéal“.¹⁾ V tom je právě krása umělecká, rozlišná od krásy přírodní. Pak zmizí onen nešťastný, zaviněný, zdánlivý spor mezi vědou, náboženstvím a uměním, který jistě žádného z těchto tří velmocí nesílí, nýbrž je příčinou vzájemného potírání, tarasí jednotlivým snadný postup v působnosti a rozvoji, budí nedůvěru, umrtvuje zájem, působí rozkladně a ničivě. Jisto je, že strohý směr naturalistický, který má svým programem všude se naprosto držeti přírody je „ze všech největším poblouzením od skutečného umění“²⁾ poněvadž umění spočívá v uměleckém výrazu odlišném v jistém smyslu od přírody a to činí umělec ve svém provedení. Jinak není to umění a proto se samo odsuzuje dílo umělecké docela dle přírody.³⁾ Umělec může přirozený předmět, který v sobě není nemravný, podati ve stonásobném způsobu a od toho je odvislé působení díla uměleckého. Již tu podotýkám, že tělo lidské samo v sobě nemravným není. Leč o tom níže několik slov.

Abychom nemluvili stále abstraktně, uveďme si příklad umění slovesného, na př. báseň. Nepatří ke krásné básni obsah i forma dokonalá? Hle, obě části, o kterých byla dosud řeč. A v obsahu zračí se cíl. Ať si kdo chce mluví, že má býti umění pro umění samo, nelze zváti pravým, celým uměním díla, kde obsah prý je — věcí vedlejší, Sama forma nikdy nestačí k cele uměleckému dílu.

Podobně se má věc v architektuře, malířství, v hudbě samé. Ano i v hudbě, kde je otázka ta těžší a třeba znalce bystrého k řádnému rozeznání myšlének hudebních, se tázeme: co zamýšlel skladatel svou komposicí?

S vděčností radostnou připomínám tu vyučovací metody Dra. Frant. Šujana, nynějšího ředitele první české státní realky v Brně, který vždy při každém díle slovesném se tázával, ač my, studenti, nechápajíce významu té metody, jsme se při tom usmívali a říkali, že je to „jeho koníček“: „Co chtěl básník v této básni? Jak cíle svého dosáhl? Jaké prostředky k tomu volil? (osoby charakteristické, místo děje, vývoj děje, forma sama a její přednosti, zvláštnosti)“.

To je opravdu dobrý, objektivní „koníček“, pravý, řádný postup při každém díle uměleckém a opakuji znova: forma sama, sebe krásnější forma netvoří celého díla uměleckého, ani z ohledu estetického ne. K odpůrcům mého tvrzení volá Foerster: „gerade im modernen Leben gibt es nicht wenige Menschen, die ganz in ästhetischer Erweichung leben und meinen, sie hätten die „Künstlerische Lebensauffassung“, von der aus man mitleidig herabsehen könne, auf alles, was Charakter ist und am Charakter arbeitet. Und dabei sehen die Menschen nicht, dass die äussere schöne Form, mit der sie sich begnügen, in der echten Kunst, nur ein Zeichen, ein Symbol, ein natürlicher Ausdruck des hauptsächlich inneren Vorganges ist, nämlich der Willenstat, der schöpferischen Ueberwindung des Stoffes durch den Geist, der Natur durch die Seele, des Schicksals durch die Kraft. Und dass die strenge Selbstbearbeitung des eigenen Charrakters weit mehr

¹⁾ Loth dílo cit. strana 309

²⁾ Dr. Wurm strana 32

³⁾ Dr. Wurm strana 35, následující srovnej strana 42, 45, 48, následující

künstlerisches Leben enthält, als ihr sinnliches geistiges Schwelgen! Also Vorsicht!“¹⁾)

Obsah umění není vším, ale také ne forma! Obě třeba spojit v umělci, pak máme pravý celek umělecký. Umění pouze „estetické“, není celým uměním!

Z toho přirozeně plyne otázka poměru umění ke mravouce. Foerster soudí o moderním umění takto: „Gerade die moderne Kunst wirkt mit ganz geringen Ausnahmen lediglich ästhetisch, weil sie vielfach von schwachen, gebrochenen, zersetzten oder eitlen Menschen geschaffen wurde.“²⁾) I kdyby výrok ten v celém rozsahu nebyl oprávněný o moderním umění vůbec, přece platí namnoze o dílech, jež pouze výhradně esteticky mají působiti. Sílu duše marně v nich namnoze hledáš!

Vizte jen objektivně při jednotlivých odvětvích uměleckých díla těch, které svět, dnešní doba vynáší k bohům na Olymp! Jak mělké! Jen smysl a jen smysl! Dráždití a bořiti — to cílem obsahu: mámiti a blýskati — cílem formy... Je podivné, že právě ti, kteří nejvíce horují pro neodvislé a netendenční umění, řekl bych, nejvíce sami se proti této zásadě prohřešují...

Kde důvod tohoto regresu v umění? — Umění má prý býti výlučně estetické...! — „Die moderne Kunst wurde vielfach von schwachen, gebrochenen, zersetzten oder eitlen Menschen geschaffen!“ „Aujourd' hui, au milieu de l'universelle confusion, de la mêlée de doctrines adverses entre lesquelles les relations mondaines ont établi un modus vivendi étrange, les idées sont plus embrouillées que jamais!“³⁾) jak praví Sertillanges, přičinou pak i jednak následkem toho je, jak odpověděno poslanci Fradelettovi na sněmu italském 27. listopadu 1909 v otázce školství: „Dobbiamo pensare, on. Fradeletto, che ai duci manca il giudizio ed a coloro, che li seguono il buon senso, anzi il senso commune!“⁴⁾) dlužno říci, že vůdci nemají úsudku a ti, kteří jich následují, rádného, zdravého smyslu!

Kořenem neodvislého umění od mravouky je — neodvislá morálka vůbec! Vodítkem nejsou při tom velké idee duševní, nýbrž nízké pudy! A čím se stoupenci tohoto směru kryjí? Frásí, že krásno je jediným dobrem umělcovým, umění, že nemá jiného účelu než umění! Jen „umění“ bez hranic a obmezení jakéhokoli! Umění je moc!

Dobře, přáteli. Umění je moc, umění jen pro umění. Pohlédněme trochu na tyto dva výroky. Umění je moc. Víím dobře, že strom umění potřebuje široké pole, mnoho volného vzduchu. Ale věz, že každá moc bez obmezení je sociálním nebezpečím, ať je to moc sebe větší a sebe vznešenější. Moc státní, je moc veliká, vznešená! A bez hranic? — záhubou. Moc války, je moc: si vis pacem, para bellum! Chceš-li mír, stroj se k válce! A bez hranic? — zhouba lidstva! Věda je moc a sice vznešená! A bez hranic? Věda přemrštěná, pavěda, zhouba lidstva! Náboženství: je moc sociální *κατ' ἐξοχήν!* A bez hranic, stane-li

¹⁾ Jugendllehre strana 77

²⁾ Tamtéž, strana 76

³⁾ Dílo cit. strana 5

se jen nástrojem mocných anebo příležitostí vzpoury? Jak hrozné následky pro celé tělo společenské! Hle, ani té nejsvětější moci se nesmí zneužívat, i ta má v jistém smyslu své hranice! A moc umění je — bez hranic, je neobmezený pán, jemuž vše ostatní jen hejno otroků?

Nikoli! To je zneužití umění!

Ale, vždyť umění je tak ideální prvek, jeho cíl je — krása!

Toť právě: má být ideální prvek, ale tím není, je-li ve službě nízkých chtíčů? Jaká krása, příteli? Vnější, uhlazená forma? To je všecko? V tom vidíš krásu umění, proto je — ideální prvek? A zvířecích snah nevidíš? —

Umění je pro umění. Tento názor je rozšířen zvláště ve Francii a odtud blaží jím někteří také naše drahé končiny. Považuje jisté technické zručnosti a jiná lákadla, jen „zručím“ prý přístupná, za hlavní věc při umění. Již to, že se tento směr tak odlučuje od národního, všeobecného procítění, je podezřelé a z velké části nesprávné.¹⁾ Dr. Wurm odsuzuje názor ten z věci samé: „Tak málo a tak úzký význam neodpovídá nikterak tak mocnému zjevu, jakým je umění,²⁾ a právem vidí v tom pokus, naprosto umění škodlivý, odloučení úplně umění od každého i nepřímého vztahu ke sféře mravně náboženské.“³⁾

Umění je pro umění. Dobře. Ale umění je pro lidi, každé dílo působí na pozorovatele, čtenáře, posluchače. Či jsou lidé pro umění? Vše kolem nás, i umění je pro člověka a sice ne quatenus est animal, nýbrž quatenus est homo rationalis! Ne pro člověka, by sytil jeho pudy zvířecí, nýbrž jeho vyšší mohutnosti!

A rcete mi vy, kteří tvrdíte, že prostředí umělecké je vždy ryzí, co působí mohutněji: zvrácený obsah, či — „výtečná“ forma? Tu platí slova Brunetièrè-a: „Toute forme d'art, livrée a elle-meme, court le risque inévitable de démoraliser!“⁴⁾ To zdůvodňuje Sertillanges takto: „Když zanechali Řekové při umění ohled náboženský, ohled na sociální a mravní život národa, počal pro ně úpadek. Když se Italové oddali v renaissanci řečníkům, humanistům v literatuře, malbě, sochařství, těm humanistům, kteří milovali uměleckou formu samu, umění pro umění samo, upadli ve zkázu a ve květu křesťanství, před zraky samé kurie římské vidíme obnovu hrubých výstředností pohan-ské smyslnosti.“⁵⁾ Toť historický, řádný, pozitivní doklad výroku Brunetièrè-ova. A proto právě „mravní moc tvoří ve člověku cenné statky, které nejsou, jako vše ostatní, co člověk činí, jen ceny relativní, nýbrž musí být nazvány absolutní, nepomíjivé, věčné.“⁶⁾ K tomu musí přihlížeti také umění, ježto člověk není autoritativním rozhodčím oněch statků při sankci. „Mravní požadavky již předem odmítají a nesnesou pouze lidské autoritativní sankce.“⁷⁾

¹⁾ Viz článek F. Norika „Die Trennung der Kunst vom Volksempfinden Kultur 1908 strana 275—283 •

²⁾ Dr. Wurm strana 21.

³⁾ Dr. Wurm strana 22.

⁴⁾ Cit. Sertillanges strana 16

⁵⁾ Dilo cit. strana 17 následující.

⁶⁾ Dr. Wurm strana 8.

⁷⁾ Tamtéž.

Jak jsou tu nedůslední naši nepřátelé! Co vytýkají středověku, sami k tomu pracují, příčinu toho schvalují. Lživá fráze „umění pro umění“ je zhoubou národa. Vidíme to dnes, žel, zase . . . ve Francii samé očividně . . . Umění pro umění je rouška sensualismu, epikureismu, hedonismu zavedená v esthetiku!

„Trochu trpělivosti, velicí umělci,“ volá Brunetière, „trochu soucitu, dopřejte nám být lidmi! Ano, popřejte nám víry, že je něco stejně důležitého na světě, než míchání barev a kupení frází! Nemyslete, že jsme byli stvořeni pro vás!“¹⁾ „Potřeba nábožensko-mravní tvoří vnitřné jádro vlastního bytí lidského . . . Problemy pochybnosti, lásky, majetku, požitku, utrpení blíží se, dorážejí na člověka ve velmi akutních formách. A má-li člověk skutečně být osobností nábožensko-mravní, musí nad nimi zvítěziti.“²⁾ Proto důsledně „třebas není lidem s tak silně uvědomělou kulturou dána najivita, přece také s druhé strany pryč se štítním se křesťanských motivů!“³⁾

Ostatně, je-li hlavním pravidlem umění harmonie, soulad, jak skutečně jím je, pak nutno jí dbáti a nedbá se jí, jestliže nevázanost a nemravnost zeje z díla, nebo řekněme mírněji: účinek smyslný! Tím z podstaty umění samého se theorie „moderních“ umělců odsuzuje sama, ježto se přiči hlavnímu z pravidel uměleckých. A připomeneme-li, jak je neřest nakažlivá, jak daleko mocněji působí, než vše ostatní, tu tím méně možno říci, že t. zv. moderní umění odpovídá zásadě souladu, harmonie. Harmonický dojem, účinek na duševní schopnosti člověka, toť ono bezprostřední a přímé dobro umění, o kterém mluví Aristoteles: *Ἡ ἅσα τέχνη, καὶ πᾶσα μέθοδος ἀγαθοῦ τινοῦ ἐργάσθαι δοκεῖ*, všeliké umění a všeliké bádání spěje k nějakému dobru“, třebas zde nemyslí umění v užším slova smyslu.⁴⁾ „Von stürmischen Drängen ist im ästhetischen Gefühl nichts zu entdecken“⁵⁾ dí Dr. Wurm a na jiném místě: „Esthetický dojem, ač tu spolupůsobí plnost představ a pocitů různé povahy, je přece naprosto jednotným psychickým celkem“ a „kde vnitřně takto vyložený prvek v nějakém uměleckém díle budí silné rozčilení pohlavního citu, ten nemá esthetického požitku“⁶⁾ a proto taková díla ani ryze estheticky posuzována, nevyhovují.

Někteří — ač jinak o náboženskou pravdu sotva zavadí, namítají: Bůh tak člověka stvořil! Proč by se tedy nemělo umění pěstovati tak, jak je člověk „od přírody“? Dříve ještě, než se dostaneme k tomuto bodu, budiž tu dán argumentum ad hominem: takoví páni však neví, že je vedle této pravdy náboženské, také jiná, o dědičném hříchu se všemi důsledky? Takový eklekticismus je pouhé sofisma!

Ale názor této statě je jesuitštější než jesuitů! řekne jiný. Míniš snad jako nový Koniáš a Lev Isaurský propagovati ikonoklasmus a pálení knih?

¹⁾ Cit. Sertillanges strana 20 následující.

²⁾ Dr. Wurm strana 9.

³⁾ Dr. Wurm, strana 24.

⁴⁾ *Ἀριστοτέλους Ἠθικά Νικομαχεῖα* ed. Lipsiae 1831, cf. et vydání české Vychodilovo kn. I, hl. 1, s výkladem.

⁵⁾ Dr. Wurm, strana 12.

⁶⁾ Dr. Wurm, strana 38.

Ač neváhám tvrditi, že by bylo lépe pohřbíti lecjaké dílo moderního paumění, pseudoumění výtvarného, nebo literárního, aniž by tím lidstvo nebo umění přišlo zkrátka a ztratilo tím, něco cenného, přece je výtka ona neoprávněná. Jsem jen proti pseudoumění. Žádám jen, co každý slušný, stydlivý člověk žádati má a musí. V literatuře umělecké aby se nepodporovaly plody, jež otravují národ, které velmi často ni formou nevynikají. Kde je skutečně vzorná forma, ať slouží ke vzdělání rozumných osob a neotravuje se jimi!

Ani církev tu není úzkoprsou, vyloučivši z indexu zakázaných knih ony básně pohanských lidí, které předčí formou, třeba obsah je nemravný. I její důvod při tom byl „elegantia formae“. A v umění výtvarném? Je tu církev úzkoprsou, jak se jí vytýká? Nikoli. Příklad, pohled, kdo se tak odvažuješ o církvi tvrditi, navštiv vatikánské museum, navštiv sixtinskou kapli, projdi Stanze a Loggie Raffaelovy a — přesvědčíš se. Pravého díla uměleckého si církev váží, dovoluje přístup, jsouc si vědoma, jak vzácným statkem lidstva je umění, třeba i při tom by náhodou snad nějaký pusillanimus se pohoršil. Je-li právě dílo umělecké někomu příležitostí ke hříchu, nemá u takového, byť i sebe bylo umělečtější prodlévati. To ponechává církev jednotlivcům a skutečně: kdo při těch dílech uměleckých, jež církev chrání, trpí pohoršení, ten nemravnost v díla ta sám vnáší, nevystihuje díla, je nezralý nebo již docela zvrhlý! Tak tomu však není při mnohých dílech, která se dnes velebí z umění moderního!

Dále: sotva který řádný moralista křesťanský označuje nemravnými tak zvané naturalistické akty dle živých modelů při t. zv. studiích uměleckých — vždyť „tělo lidské patří skutečně k nejkrásnějšímu stvoření“¹⁾ — jako naopak každý takový se musí ohraditi a býti proti ohrožení nezralých duší (a takovými jsou nejen malé děti, nýbrž i namnoze veliké, i dokonce — učené, jak zkušenost učí) a proti tomu, by se krmila takovými díly mravně smetená individua, zvláště, když se umělec nesnaží povznést ony akty tak, aby „znázorněná lákavá síla zla byla skutečně paralysována v obrazu samém“, jak poznamenává Dr. Wurm.²⁾ „A k tomu třeba zvláštní umělecké síly, by umělec při takovém díle zdržel představu, které budí přirozený běh, a aby povznesl celek v jinou sféru.“³⁾ A křivdím-li mnohým dnešním umělcům říka, že oné síly umělecké postrádají, ponechávám rozhodnutí jiných. Co teprve říci o těch, kteří s mathematickým výpočtem a jistotou k nemravnému účinku díla pracují? Je to právě umění? „Nikdo nevidí v díle překročení mravních zákonů, když umělec dovede uměním vášň takřka umořiti.“⁴⁾ Nesmí však umění nikdy býti prostředkem a příležitostí“ vyžiti se v jistém smyslu pohlavně“, „a takoví křiklouni pak prohlašují každé vážné slovo proti nemravnosti za atentát proti umění samému“.⁵⁾

V umění malířském a sochařském nežádáme od umělců, by měli při svých dílech přímo vždy mravní cíl, jak de facto veliký umělec

1) Dr. Wurm, strana 34

2) Dr. Wurm, strana 53, strana 57, následující

3) Dr. Wurm, strana 41.

4) Dr. Wurm, strana 50, Srovnej i strana 33, následující, strana 53

5) Dr. Wurm, strana 36

Hogarth činil. Víím, že dosud žijí někteří, již chtějí, by umění přímo vedlo k Bohu jen a ke všemu dobrému. Ale již při tom by skutečný život umění byl skoro nemožný, to by byl Tolstoismus. Nežádáme jen náboženského a mravně poučného umění, nýbrž jen, aby umělci neholdovali sensualismu. A kdo se tu bojí, že by se mu vytýkalo, že je zpátečník proto, že není „moderní“, slyš, co dí Dr. Richard von Kralik, jenž není poslední mezi laickým vzdělaným světem dnešním : „Dnes se nám snaží namluviti, že je naturalismus moderní umění, vše ostatní, že je zastaralé. Ve skutečnosti je právě naopak. Znovu a znovu jsem dokázal, že i na poli výtvarného umění i poesie prýští celý vývoj asi od r. 1800 ze zásad romantiky, ze zásad, z těch tedy, které jsou právě odvozeny ze zásad církevních. Moderní je umění Nazarenů, Praerafaelitů, umění Beuronské, umění novoidealistů. Moderní v našem dobrém smyslu je Richard Wagner a jeho přítel Liszt. K témuž snaží se také nejmodernější literatura. Ale přirozeně, necháme-li si namluviti od svých odpůrců, že jen to je moderní, co oni takovým prohlásí, pak je také vysvětlitelno, že si také konečně dáme namluviti, že jsme inferiorní. Ať kdo o tom soudí, jak chce. Já aspoň se neprohlašuji ani za inferiorního, ani za nemoderního, ačkoli, nebo spíše právě proto, že jsem prakatolík (erkatholisch). A právě proto se odvažuji, dáti se o tom s každým tam venku v boj a víím, že mám při tom spolubojovníky. Inferiorita katolické literatury spočívá v tom, že není dostatečně známou, a sice právě těm, kteří činí onu předhůzku. Superiorita akatolické literatury spočívá v podstatě na suggestci reklamy, kterou přítel nepřítel zamlží a vše ostatní vyloučí!“¹⁾

Hle, přátelé, vážná a nadšená, povzbužující slova z úst učence, který se s každým esthetikem může měřiti! A mimochodem p. Masaryku: Jsou tato slova, jimž odpovídá celý život onoho muže, také — „formalismus náboženský“?

Ano: příroda skýtá umělci jen látku, jen názorné. Z toho pak je úkolem umělcovým vždy patřičné vyhledati, sestaviti, ke stělesnění idee použití a tak představití. Příroda a umění nejsou protivy, umění však také není napodobením přírody; naopak je tím, zač je považoval slavný mistr Dürer, an pravil, že umění je v přírodě a že jen třeba uměti je vyňati.²⁾ A jak umělec Hamann praví: „Vše, co člověk podniká, ať slovem anebo skutkem anebo jinak tvoří, musí prýštíti ze všech sil souhrnně: vše ojedinělé třeba zavrhnouti.“³⁾

A nyní: jak, bohužel, vypadají namnoze moderní ateliery? Umění pro dráždění smyslů — a umění prý má přece býti netendenční! Které plody literární se nejvíce těší oblibě?...

Dosti. By se nám špatně nerozumělo, rceme, ještě k výkladu, že tak zvané studie umělecké jsou dovoleny, pokud slouží k výcviku umělce a nebezpečí je vyloučeno. Konstatujme, že nahota není vrcho-

¹⁾ Viz jeho přednášku „Über die Aufgaben katholischer Wissenschaft und Kunst den modernen Problemen gegenüber“ Kultur 1905 strana 3—14; zvláště o umění strana 12, následující a pak jeho díla odporučuji „Ästhetischen und historischen Grundlagen der modernen Kunst“ a „Neue Kulturstudien“.

²⁾ Viz dále rozvedené v Kultur 1908, strana 433

³⁾ Srovnej Kultur 1908, strana 435

lem umění, jak dokazují díla velikých umělců, mistrů. Tím méně bahno v literatuře — s „krásnou formou“. A dokazuje to smutného ducha doby, když se majitelé atelierů a knihkupci vymlouvají: taková díla nejspíše prodáme! . . . Že tím hrubne i sám smysl estetický, je na bíledni. Ale slyšme, co o tom poznamenává Schiller, mluvě o estetické výchově člověka: „Běh událostí dal geniovi času směr, který hrozí čím dále, tím více od umění ideálu oddáliti. Umění musí skutečnost opustiti a povznést se ve slušné smělosti nad potřebu; vždyť umění je dcerou svobody a chce přijati své předpisy od nutnosti duchů, ne od potřeby hmoty. Nyní však vládne potřeba a vleče pokleslé lidstvo pod své tyranské jho. Prospěch, toť veliký idol doby, jemuž mají holdovati všechny síly a kořiti se všechny talenty. Na těchto hrubých vázkách neváží duchová zásluha umění nic, a oloupena o veškero povzbuzení, mizí s ječícího náměstí století“ . . .

Tak Schiller . . .

Umění třeba tedy oduševniti, vyrvati sensualismu! Zásada: kdo se nechce modliti, ať se při nejmenším nerouhá!¹⁾ platí i v umění. Kanony velkých umělců: Sofokla, Danteho, Shakespeara, Michelangela, Bacha, Beethovena a j. jsou oprávněny!²⁾ To, co Zeising od sebe oddělil, bezprávně rozděliv vznešené (k němuž počítá imposantní, majestátní, slavnostní), půvabné (k čemu dle něho patří líbezné, interessantní, — pikantní!) od čisté krásy s obsahem šlechetného, důstojného a laskavého,³⁾ třeba sloučiti; pak máme harmonické umění, všem důstojným požadavkům i estetickým i ethickým vyhovující. Toť naše snaha pro umění. Tím jen umění získá a s chloubou možno říci oprávněnou: „Umění působí na zjemnění kultury!“, jak stanoví Hostinský, náš esthetik a jeden z největších naší doby. Žel, že — umění — také — sesurovuje — kulturu . . . Aspoň to dnešní pseudo-umění, které se však za umění vydává . . .

(Dokončení.)

Dr. OTAKAR TAUBER.

O výchově rodinné.

Dům rodinný je první škola. Výchova dětí v rodině je první a nejdůležitější povinnost rodičů.

Rodiče mají velkou zodpovědnost. Třeba proto, by rodiče měli správný názor na dítě.

Co je dítě? Dítě je dar Boží, dítě je chrám Ducha svatého, dítě je dědic nebe. Dítě nese pečet Kristovu. I tělo jeho je posvěceno a kdysi vstane. Rodičům tedy je pečovati o duši i tělo dítěte, vzdělá-

¹⁾ Sertillanges strana 10

²⁾ Viz Dr. Nejedlý cit. strana 135

³⁾ Viz Dr. Nejedlý dílo cit. str. 78.

vati rozum, cit, vůli, pamět, obrazotvornost svých dítek a též o jich zdraví dbáti.

Vychovatel Sailer dí: „Kdo opomene síti v jaru žití, bude mít v dětech škodu nenahraditelnou.“

Co je tedy první ve výchově? První v rodinné výchově je Bůh. Veškera výchova musí vycházeti z náboženství. Tolstoj dí: „mravnost bez náboženství je květinka bez kořínku“. Z náboženství musí vychovatel čerpat cíl, pohnutky, pomoc, prostředky. Říci: „já mohu býti mravným bez náboženství“, je tolik jako říci: „k čemu potřebuji plíce, jen když dýchám“.

„Nechť by si lidé o Boha málo dbali,
jen když by o cnost a šlechtnost stáli.“

Tak mnozí mluví, ale Čelakovský jim odpovídá vtipně, že je to tak jakoby měšťáci řekli:

„Nechť si zdroj v horách vypráhne,
jen když se voda po trúbách do města táhne.“

Rodiče musejí býti napřed sami horlivostí náboženskou proniknuti a býti vědomi, že jsou zástupci Boží u dětí. Výchova je umění. Proto, drazí rodičové, prostě Ducha sv. o dar umění! Bez Božího požehnání, marné lidské namáhání. V Bohu — mohu. I při výchově platí: „S Bohem začni každé dílo, podaří se ti až milo!“ Sv. Františku Šal. si stěžovala matka: „mnoho mluvím s dcerou o Bohu a málo se mi ta výchova daří.“ Pravil jí sv. František: „mluvte tedy ode dneška více s Bohem o své dceři!“ Dítě je jako stromeček, jenž potřebuje vláhy milosti.

Znáti Boha — toť moudrost. Dětem musí tedy býti vštípen pravý pojem o Bohu. Bůh je duch, je náš Otec, je svatý, dobrý, pravdomluvný, spravedlivý, všudypřítomný, vševědoucí; Bůh je náš Stvořitel, náš Pán. My jsme od Boha a pro Boha. Bůh je začátek a konec.

Vůle Boží musí nám i dětem býti směrodatnou. Dítě se ptá: „proč to mám činiti?“ Řekněte: „Pán Bůh to chce.“ To stačí. Jindy se ptá dítě: „Proč to nesmím?“ Řcete: „Bůh to zakázal, je to hřích a dosti.“

Dějiny filosofie nás učí, jak bez Boha vše je vrátké, pojmy dobra a zla kolísají jeden dí to, jiný ono. Dítě se musí naučit, plniti vůli Boží vždy a všude, ať se děje co děje. Náboženství bude dítěti oporou v nehodách žití. Dr. Jaeger — darwinista —, dí: „Náboženství je jediným prostředkem, aby člověk se stal člověkem.“ Ve Francii přibývá ročně o 2000 mladých zločinců.

R. 1880 bylo tam 500 mladých zlodějů, r. 1890 již 15.000. Věřte, milení, rodičové, když vštípíte svým dětem aspoň myšlenku: „Bůh mě vidí“, vychováte z nich pevné duby! Josef eg. byl v cizině, pryč od otce a matky, ale zásada Boha vševědoucího jej i tam držela. Byv pokoušen v domě Putifarově zvolal: „Jak bych mohl něco takového učiniti, když Bůh mě vidí!“

Zlu třeba předejít a to se stane tím, když dítěti vštípíme bázeň Boží, poznání Boha. Na př. lži předejme, když naučíme znáti dítě, že Bůh je pravdomluhý, svatý. Lež je hřích a Pán Bůh hřích nenávidí. Vůdčími zásadami musí i rodičům býti: „Hleďte nejprve

království Boží!“ a „Co prospěje člověku, kdyby celý svět získal, ale na duši své škodu utrpěl!“ „Nebojte se těch, kteří mohou tělo naše zabít, ale bojte se Toho, který může i duši vaši na věky zatratit!“ Rodiče dobří naučí děti záhy se modlití Věřím v Boha a Desatero, leč nejen odříkávat, ale s rozumem se to modlit. Modlívejte se večer s dětmi společně!

Malým dětem neradno říkat modlitby dlouhé; omrzí se jim. Učte je říkat modlibičky kratičké, jaké má Bartoš v knize „Naše děti“. Na př. ráno:

„Ráno vstávám,
chválu vzdávám,
Pánu Bohu všemocnému.“

Večer: „Andělíčku, můj strážníčku,
opatruj mi mou dušičku.“

I děti školní ve III. třídě s radostí se mi učily říkat, když nemohou do kostela:

„Andělíčku, můj strážníčku,
buď dnes za mě v kostelíčku,
na mém místě poklekni
a mši svatou vyslechni.“

Dobré je, když se naučí dítky povzdechům jako: „Ježíši, stůj při mě,“ Božské Srdce Ježíšovo, dej ať tě miluji vždy víc a více!“ Ne-trpte dětem, aby klnuly, se dušovaly, jméno Boží nadarmo braly.

Ve všední feriální den, když nemají školy (u nás ve středu), ať jdou na mši svatou! Při pozdvihování ať říkají: Ježíši v Tebe věřím, Ježíši, v Tebe doufám, Ježíši, Tebe nade všechno miluji; anebo: Pán můj a Bůh můj (tříkrát). Životní pravidla výchovy nám udávají příkázání: „Milovati budeš Pána Boha svého a bližního jako sebe sám!“ V těchto dvou příkázáních je vytknut náš trojí vztah: K Bohu, k sobě, k bližnímu. Kříž ať dělají děti rádně! Svaté věci — svatě! Sotva červánky rozumu dětského se rozbřeskují, již mu vštěpujme slunce Pravdy věčné. Jak vhodně učila znáti Boha matka sedmi synů makabejských, řkouc nejmladšímu chlapečkovi: „Prosím tě, synu, bys pohleděl na nebe i zemi a na všechny věci, kteréž v nich jsou a poznal, že z ničeho Bůh je učinil i pokolení lidské: a nebudeš se báti kata, ale hoden bratří svých podstup smrt, abych tě na onom světě s bratřími zase přijala!“ Dům otcovský je svatyně, otec—kněz. Vzpruhou zbožnosti jsou domácí zbožné zvyky: růženec v postě, ve dny Mariánské, úcta obrazů. Velký fysik Volta se modlival s dětmi denně růženec; hvězdář Heiss sám v sobotu v předsíni rozžíhal lampičku před obrazem Matky Boží. Řekněte dítku: Máš ještě na nebi Tatíčka a Matičku.

Denně mají rodičové vštípit dětem něco dobrého, jinak by jim večer bylo říci jako Titovi: den jsem ztratil. O, jak rády slyší děti od matky vykládat o Ježíškovi, vždyť duše je přirozeností svou křesťanská!

Jak rády zpívají koledy: K Ježíškovi půjdeme! Vykládejte jim o Pánu Ježíši dětsky prostě, třeba: „V jednom městečku žila panna, jmenovala se Maria. Ukázal se jí anděl a řekl jí: narodí se Ti Ježíšek atd.“ Dítě se ptá: Kde je Ježíšek, já bych Ho rád viděl. Řekněte: já tě k Němu zavedu. Vezměte dítě za ruku a vedte do chrámu.

Cestou mu povězte: v kostele je Pán Bůh, vidí tě, musíš býti ticho atd. Podobně dětem vykládejte o Betlému, o Třech králich, o Mláďátkách a to příležitostně, když svátky ty přijdou. Děti se dívají rády na obrázky; doporučuji pro každou rodinu bibli obrázkovou. Dítě bude třeba hodinu poslouchat přítulně, když mu budete ukazovat, jak zlí lidé Pána Ježíše bili, hřeby mu vrazili do rukou a trny do hlavy. Dítě řekne: Já bych jim byla nabila. Vy však řekněte: Vidíš a Pán Ježíš se za ně modlil; tys neposlechla, to Ježíška též bolí atd. Nestrašte děti příliš peklem; strašidla a hastrmani (vodníci) nejsou. Raději jim vykládejte o nebi, o svatých, o andělich, zvláště o anděli Strážci na př.: „andělíček jde s tebou; ty spíš, andělíček je u tebe, on tě chrání; andělíček tě vidí, jak se modlíš, on tvou modlitbu nese k Pánu Bohu. Co's to udělal? Anděl od tebe musí odvrátiti tvář, on nad tebou pláče, musí letět do nebe a na tebe žalovat Pánu Bohu.“ Vedte dítě do Božího Hrobu, pošlete je na Boží Tělo. Před spaním je svěcenou vodou pokropte, křížkem poznamenejte, polibněte s ním „Pámbíčka“.

Naučte děti modlitby před jídlem a po jídle a kol kříže: „Pane, Bože, Otče nebeský, požehnej nás i těchto darů svých, které ze štědroty tvé požívati budeme“; „děkujeme Ti, Bože, Otče nebeský, za všechny dary, které jsme ze štědroty Tvé požívali“. Pozdraven buď svatý kříž, na němž umřel Pán Ježíš; polituj Ho, duše má, abys byla spasena.“ Nezapomínejme na tři hodiny v pátek! Babička sv. Ludmila vychovala sv. Václava. Vy stařenky, vychovejte nám Václavy! Kmotrové a poručníci, plňte své povinnosti a děti napomeňte! Věru, přál bych si teď zvolati s Mojžíšem 32: „Splyň jako déšť učení mé a jako rosa výmluvnost má.“ Rodina je základem civilisace; kněz a učitel staví dále. Dobrá matka je víc než sto učitelů. Pěkně dí básník český Vacek-Kamenický:

„Církev a vlast, nebesa a země,
v dětech skládají svou naději,
bohumilé, že z nich vzroste plémě.
Zanedbán jsa sebe lepší kvítek
zhyne posléz dřív neb později,
dobrý národ jest jen z dobrých dítek.“

Národ je souhrn jedinců a jedince vychovávají rodiče. Jací jedinci — takový národ. Aby naše slova a starosti přinesla užitek, vedte děti na sv. požehnání. Jeden missionář z Afriky píše, že tam při sv. požehnání matky nastavují dítky v náručí proti velebné Svátosti, by proudy Boží na ně splynuly. Dítě se zeptá někdy: Kde je nebe? Řekněte: „hled, ať tam přijdeš a pak uvidíš!“

Neviditelný Bůh se stal v Ježíši Krista zevně viditelným, abychom my uvnitř Jemu se stali podobnějšími. Ježíš je a bude ideálem dětí. K Němu stále a stále třeba děti vésti. On řekl: Učte se ode Mne, já jsem tichý a pokorný Srdcem. Srdce Páně je hlubina, do níž se třeba potápět a perly cností vynášet za vzor dětem. Každý otec a matka mají znáti osmero blahoslavenství a z něho bráti návod a poučky pro sebe i pro výchovu dětí! Jak dojímá a blaží děti, když slyší, jak Ježíšek byl v jesličkách chudý a neměl, kam by hlavičku položil! Jak se těší, že Ježíšek jim něco přinese! Ježíš bral děti do náručí, žehnal je a pravil: „Nechejte maličké přijíti ke Mně a nebraňte

jim; neboť takových jest království nebeské!“ Ježíš naučil lásce děti. Čím bylo dítě před Kristem? V Athénách děti házeli do vln Eurotu, nebo s vrchu Taygetu do propasti 2400 m hluboko, pohodili je v lese zvěři, nebo položili na prahu tělocvičny, Kynosarges; někdo dítě vzal, vychoval a pak za otroka prodal nebo zmrzačil, aby z něho těžil. Nejen sprostí, i nejvzdělanější jako Plato, Aristoteles souhlasili, že otec může dítě prodat, zabít. Dítě bylo jako zboží, nemělo práva, otec byl vůči dítěti neomezený. V Arabii, Persii, Fenicii házeli děti do rozžhavené tlamy Molocha a, by neslyšeli pláč, na bubny tloukli a pískali nebo dítě živé do země zakopali. Romulus určil, že jen nejstarší dcera má býti vychována. Faraó dal chlapečky topit, Herodes vraždit. Ježíš Kristus však dítětem se zrodil, věk dětský posvětil, dítěte se zastal a vytknul, že i dítě má nesmrtelnou duši; rodiče mají naň právo, ale i povinnost. Ježíš řekl: „Co jste učinili jednomu z nejmenších bratří mých, Mně jste učinili.“ „Kdo přijme jedno pachole ve jménu Mém, Mě přijímá.“ „Nebudete-li jako pacholátka, nevejdete do království nebeského.“ „Kdo pohorší jedno z maličkých těchto, tomu by bylo lépe, aby mu byl zavěšen kámen mlýnský na hrdlo a on pohřžen do hlubokosti mořské.“ „Viztež, abyste nižádné z maličkých těchto nepohoršili: neboť pravím vám, že andělé jejich v nebesích patří na tvář Otce mého, který je v nebesích.“ (Mat. 18¹⁰).

Teprve po Kristu dítě došlo práva a ochrany. Jakmile dána křesťanství svoboda, zřízen v Cařihradě r. 335 útulek pro děti. Jak něžně dí náš Bílek, umělec-sochař: „O dítě, poslíčku z nebe, čerstvý plode nebes, ty učíteli vyšší odevzdanosti, ty zrcadlo Boha, mluvící tím, co jsi, ty umělče, my se k tobě skláníme, protože jsi malinké, ty jsi sto pozdvihnouti naše naděje, ve tvém obličejí se obrážejí tváře předků a naděje starých, ty z bláta tvoře věci, si nehráš, jsi Bohu blízko.“

Dítě nepamatuje křivd, nezná starostí peněžných, chce raději matku v hadrech, než královnu. Matka, když dítě pod srdcem nosí, již ať se modlí, by byla matkou světce a dítě kdysi, byť se i nedočkala jeho štěstí, bude líbatí trávu na jejím hrobě.

(Pokračování.)

J. BÝŇOV.

Hyperkritika o koncentraci učiva v pennsylvanských čítankách.

(Dokončení.)

6. Pan autor článku chválí pěkné obrázky v amerických čítankách.

Proti pěkným obrázkům, myslím, že nikdo rozumný nebude. V této věci samé o sobě, bez dalších ohledů, vyslovuji svůj souhlas s panem autorem.

Třeba však se stanoviska methodického rozeznávati obrázky trojího druhu:

1. Obrázky titulní (čelní) slouží při vývoji hlásek, na př.: dům — d, šípy — š, cibule — c, most — m atd.

2. Obrázky textové slouží při prvopočátečním čtení, dokud děti nepoznaly všech hlásek; obrázky ty zastupují podstatná jména. Na př.: Vít má (klobouk). Míra umí vítí (věnce). Atd.

3. Obrázky ilustrační slouží ku znázornění věcí, na př. v přírodopise nebo situace na př. při bajce, pohádce, povídce atp.

Pan autor článku praví: „P. Býňov navrhuje v I. čítance obrázky perspektivně provedené a zvláště kolorované.“ I vyhledal jsem si schválně sešit 7. roč. IX., kde na str. 247. pod titulem „Obrazce v amerických čítankách pro I. tř.“ jest doslovně psáno takto:

„Nemíníme tímto zavrci všechny názorné kolorované, resp. perspektivní obrazy v učebnicích vůbec; neboť jsou náhradou za skutečné předměty; ale pro I. tř. daleko jest lepší podati soustavu prostých kontur jakožto návod ku kreslení podle přírody a k milému pobavení dítek kreslením.¹⁾ Vedle toho možno z důvodu rozmanitosti a znázornění předmětů s prospěchem uvéstí obrazce perspektivně prosté i kolorované.“

Z toho jest patrné, že pan autor na úkor pravdě a k mému očerňení zkomolil můj text, překroutil a pravý opak uvedl. Tak se ovšem nebojuje ve vědě. Ostatně však rád mu promím; snad se stalo nedopatřením a tudíž třeba jest bratru odpustit; snad chybu svou pozná a sám ji na konec odvolá, jak se na muže naší strany sluší a patří.

Nyní blíže k věci. Sub 1. uvedeny obrazce titulní mající účelem vyvození hlásky. Na těchto obrazcích zajisté pramálo záležití, jsou-li kolorované, perspektivní anebo pouhými jen konturami. Obraz domu, šípu, cibule, mostu atd. vynikne zcela jasně a zřetelně prostými konturami. Více netřeba; neboť při vývinu hlásky netřeba se ptáti, jakou barvu má cibule, most, dům, šíp atd.

Tedy: Obrazce titulní mohou býti prostými konturami, aniž by se učivo nebo učení uškodilo.

Sub 2. uvedeny obrazce textové. I na těchto nebudeme nikdy pohřešovati ani perspektivy ani barevnosti; neboť stačí, když děti poznají předmět a vysloví při čtení podstatné jméno, jež se předmětem zastupuje, protože děti neznají ještě hlásek, které dotyčné jméno obsahuje.

Tedy: Obrazce textové mohou býti prostými konturami, aniž by se učivo nebo učení poškodilo.

Při konturách bude však ta veliká výhoda, že jsouce methodicky seřazeny v knize samé, poskytnou dětem hravým způsobem návod ku kreslení podle přírody a tím ku pěkné, ušlechtilé a vzdělávací zábavě. Současně napomáhá se cviku ducha, oka, ruky a vše to jest pomocí při psaní prvopočátečním velikou, čehož při pouhých obrazích perspektivních a kolorovaných naprosto nelze dosíci; neboť kreslení jich přesahuje dětskou chápavost. Každý praktikus dá mi

¹⁾ Bylo mi sděleno a pozoroval jsem to též osobně v pensionátě Školských Bratří v Praze-Bubenči, jak velice rády malé ty dětičky obírají se kreslením v čas volné zábavy, zvláště v době nepohody a za delších večerů, kdy nemohou si hráti venku.

tu za pravdu; pouze ten, kdo se v I. tř. méně vyzná, bude snad ještě pochybovati, což na věci ovšem ničeho nezmění.

Sub 3. uvedeny obrazce ilustrační, jež by mohly k vůli rozmanitosti a názoru býti perspektivní nebo i kolorovány, což ovšem není vynálezem americkým; neboť jsou i u nás díla — čítanky pro I. tř., jež mají řadu kolorovaných obrazců, na př. Brožova čítanka pro I. tř. (obrazce umělecky provedeny), K. Bulíře a F. Řezáče „První knížka mládeže česko-slovanské“ (rovněž kolorované obrazce) atd.

Proti tomuto způsobu jsem nikdy nebyl a jen nedopatření mohlo způsobiti p. autorem uvedený omyl.

Nesmíme však obrázky kolorované přeceňovati; není to obyčejem repreäsentantů vědy čisté. Jest zajisté obecně známo, kterak dítě, jemuž jsme darovali krásný kolorovaný obrázek (svatý), po nějaké chvíli počne přehýbati okraje, přehne jej celý a zmačká i odhodí. Jest tudíž pouhou illusí, že by čítanka opatřená kolorovanými obrazci dovedla na dlouho děti zajímati. Spíše toho docílí lehké a ladné kontury, jež dítě rádo napodobuje.

Nejlepší v tom ohledu čítankou ovšem bude, když:

1. obrazce titulní a obrazce textové budou prostými, ladnými konturami;

2. obrazce ilustrační budou perspektivné a kolorované.

K tomuto názoru nepřicházím teď; jest zcela patrný už v č. 7. IX. ročníku „Vych. L.“ na str. 247, 248.

7. Pokud se týče volného dotazování dítek ve škole, není naprosto správný názor učitelek-obchodnic a krámských v Pennsylvanii. Při věcném učení jest sice i u nás zavedeno v praxi; jednotliví učitelé dovolují dětem se dotazovati, sami otázky jejich řídíce a k určitému cíli shrnujíce. Toť docela správné; ale není správné, aby se dětem dovolilo dotazovati kdykoli a načkoli; protože by se tím mařil zbytečně čas a vyučování pravidelné by tím značně trpělo.

Bývají otázky volné obyčejně kuriosní; najednou při čtení ptá se ferina: „Pane učitel, kde jsou teď ti dragouni? A kde je náš Toník, co je vojákem?“ A děvčátko: „Já tu už nebudu, má panenka se vyspala, já ji jdu nakrmit.“ Atd. Jest mnohdy k velikému smíchu pro celou třídu, jenž někdy nehodlá se utiшит. K tomu vede volné dotazování. Dítka stávají se všetečné až i drzé. Střední zlatá cesta jest tu zase nejlepší.

Abychom dítka vedli k samočinnosti, k tomu máme mnohem více a vydatnějších prostředkův než si snad myslí pennsylvanská učitelka.

8. „Ten rušný život pod písmenami v I. čítance elementární“ jest k smíchu. Pan autor měl však metodu francouzských Školských Bratří nechat na pokoji, protože jí vůbec nerozumí.

Věc má se takto: Jsou-li články na počátku I. čítanky elementární delší několika málo vět, dítě nechápe jich smyslu, když současně musí myslet na tvary a jména písmen, na spojování jich ve slabiky, slova a věty. Francouzský methodik tudíž jednal zcela správně, když nejdříve uvedl slova, potom věty a teprve na konci řady abecední celé články; methodik americký naproti tomu, jenž hned na první straně textu

uvádí celý dlouhý článek, jednal nesmyslně; protože dítě zaměřené tvary, jich jmény a spojováním hlásek ve slabiky, slova a věty, naprosto nemůže chápati současně smyslu obsahu. V tom jsou u nás všichni metodikové zajedno a jest se divit, že takový předpotopní názor mohl se na veřejnosti objeviti.

„Ten rušný život pod americkými literami“ značí ve hlavách těch dětí náramný zmatek; sotva co jiného.

Čtení dle method francouzského didaktika lze učinit oduševněle i zajímavé tím, že učitel na smysl slov a vět krátce otázkami upozorňuje, což se v praxi skutečně děje.

Při tom ovšem netvrdím, že by metoda tato byla nejlepší.

9. Pan autor článku píše na str. 8. takto:

„Jest holou nemožností zaměstnávat děti celou hodinu čtením nesouvislých slov a vět. Taková metoda byla by s to utlumiti v dětech hned s počátku všechnu chuť ku čtení a čtení stalo by se jim předmětem nenáviděnějším.“

Pan autor článku zapomněl, že na žádném rozvrhu našem (ani ve Francii ve školách řeholních Šk. B.) nestálo a nestojí psáno, že čtení trvá celou hodinu; ale jest stanoveno: půl hod. počty, půl hod. věcné učení, půl hod. kreslení, půl hod. zpěv, 1 hod. čtení—psaní atd. Toliko náboženství 1 hodina; ale ve Francii jest i náboženství půl hod.; za to však každý den (ovšem jen ve školách soukromých).

Tedy nikoli celá hodina čtení, ale vždy a vždy čtení—psaní. Při tom uběhne hodina téměř nepozorovaně.

Co se týče té nenáviděnosti, ukázala zkušenost pravý opak jeho tvrzení; za 5 měsíců dovedou dítky dle moderní metody přečísti u nás i ve Francii vše; toliko v Pennsylvanii potřebují k tomu 4 až 5 let; právě tolik potřebovali před 200 let ve Francii. Tedy jen skromě s tím pennsylvanským aparátem; jest už příliš zastaralý.

Mimo to, tážeme-li se u nás dítek, který předmět se jim líbí nejvíce, odpovídají asi 75 proc., že čtení; v Pennsylvanii by tak sotva odpověděly.

Ovšem, věci se zatočí u nás zcela jinak než jak si to vymaloval pan J. St. Přál bych mu jednou viděti v naší cvičné škole, jak se dle moderní metody vyučuje. Rázem by upustil od celé metody pennsylvanské.

10. Názor, aby dítky už v I. třídě poznaly barvy, jest správný; musí se tak státi při věcném učení a tabulka barev se vyvěsí ve třídě na stěnu. Tak se to u nás obyčejně praktikuje; ale znázornění v Oinkově čítance, kterak vzniká zelená barva ze žluté a modré, jest naprosto pochybeno a k vyučování nestačí. Dětem se musí a musí ukázati, jak a ze kterých barev zelená barva vzniká; pak teprve bylo by na místě znázornění Oinkovo, když by to už tak muselo býti. V naší škole cvičné koná se věc takto: Při kreslení řekne se dětem: „Kdo ten list nejlépe nakreslí, ten jej smí pokládati barevnými tužkami.“ Žáci kreslí o překot a velmi pozorně. Pak se jim dovolí položit jej žlutě, na to modře a tak na vlastní oči vidí a svou vlastní rukou vykouzlí

ze žluté a modré barvu zelenou. A to jest cosi jiného než nepraktický způsob Oinkův; neboť neukáže-li se vznik barev buď pastelkami nebo slitím barev do sklenice, přečnávající okraje neznamenaají pro dítě dohromady nic. Nelze-li věc dětem ukázati dle vzniku, jest lépe od ní upustit až na dobu příhodnou.

11. Že pan St. v 11 distriktech v Pennsylvanii nenašel na rozvrhu ani počtů, ani věcného učení, nikterak neznamená, že by pro jednotlivé předměty neměly jisté, určité, stálé hodiny býti. Vždyť právě tím, že by děti byly nuceny po celý den jen a jen ze slabikářů vše vyčísti (chronologii, geometrii, arithmetiku, vše věcné učení, náboženství atd.) by se jim musela kniha velice znechutit. Pak-li se tak skutečně děje — a horlení p. St. pro tu nepodařenou metodu tomu jaksi nasvědčuje — že děti v pennsylvanské I. tř. vše ze svých slabikářů musejí vyčísti, pak věru není divu, že se učí 4 až 5 let čtení a psaní.

To vysvědčení platí ovšem pro učitele a učitelky, kteří vlastně nejsou učiteli resp. učitelkami z povolání; neboť není myslitelné, aby vzdělaný učitel v této době takového něco vůbec provedl.

Co by se však nejlépe do I. čítanky hodilo, byla by část mluvnice, jak to ukázal J. Š. ve svém díle „Skriptologie pro první třídu elementární.“ Děti učice se znáti hlásky, měly by poznati při tom též druhy jejich: tvrdé, měkké, obojetné a učít se správně užívati samohlásek „y“, „i“, pokud se ovšem s duševním stanoviskem dítek I. třídy srovnává. Tím by byla část logicko-psychické koncentrace učiva uvedena v praxi již v I. třídě; to by znamenalo nový pokrok v didaktice.

Oproti tomu jest stanovisko pennsylvanské methodiky věcí u nás už dávno překonanou. Ve Francii pak zahynula věc už se slávou Jacototovou, jenž chtěl při čtení jediného románu naučit mládež všem možným a nemožným vědám a uměním.

Jak patrně, v Pennsylvanii se směr tento zakotvil a bují dál k nenahraditelné škodě vzdělání mládeže a nepraktické učitelky-obchodnice myslí, kdo ví, jak výtečnou methodou vládnou!

12. Pan St. se táže, proč by o tvarech geometrických nemohla v I. čítance býti zmínka? Na to odpovídám takto:

Těch věcí, o kterých by se mohla a měla státi zmínka už v I. tř., jest mnoho, přemnoho. Proto třeba učinit z nich dobrý výběr a jen nejdůležitější a přístupné, chápavosti dítek přiměřené věci třeba zvoliti.

O tvarech geometrických nejlépe se učiní zmínka při věcném učení, k němuž se u nás pojí těsně kreslení. Když se věci takto při věcném učení a kreslení proberou, pak ovšem mohl by též nějaký článek v čítance o tom býti, a sice až ve druhém pololetí, když děti u nás už dovedou čísti; kde toho v I. pololetí nedocílono (dle starší Frumarovy metody), tam ovšem radí se velmi snažně, nepočínati s věcmi těmi při čtení, leč až ve II. třídě.

13. Na stránce 9. (odst. 4.) praví pan St. následovně:

„Hlavním úkolem obrázků v čítance jest, aby podporovaly v duši dítěte vznik jasných představ o předměte, o kterém právě

čtou.“ Didaktikové tvrdí, že vznik jasných představ se způsobí při věcném učení. Při čtení se názory dovršují. Pan St. neustále má na mysli nepodařenou myšlenku potrhleho Francouze Jacotota. Opakuje ji napořád.

Třeba mu též připomenouti ke str. 10. (odst. 1.), že věci, kterých nelze dětem ukázati názorně buď ve skutečnosti nebo větším nástěnným obrazem (pokud se týče učení o věcech, až na nepatrné výjimky), neměly by se jim vůbec vykládati. Maličké obrázečky ve fibuli špatně tu dostojí svému úkolu.

Mezi jiným píše p. St.: „Jablko zralé a nezralé nelze přece nikdy znázorniti prostou konturou a ani ne obyčejným, nekolorovaným obrázkem perspektivním . . . nutno uvážit, že větší část roku není takových jablek.“

Podle toho chtěly by asi učitelky pennsylvanské, aby se u nás vyučovalo někdy v lednu o kvetoucích jabloních a v červenci o sněhu a ledu.

Všeobecně platící zásada didaktická jest, užívati názornin z přírody, pokud jen možno; neboť obrazy sebe lépe kolorované se nerovnájí názorům skutečným. Proto třeba jest, aby vyučování řídilo se poměry místa a času. I budeme tedy vyučovati o kvetoucí jabloni tehdy, když právě kvete, o nezralém ovoci, když je na stromech, o zralém, když dozrálo; o sněhu a ledu promluvíme, když je venku v přírodě atd.

Do pytlíku Jacototova patří též věta „Kontury nemají míti v čítance převahu . . .“

14. V 5. odstavci na straně 10. vytýká mi p. St. nedůslednost, an prý uvádím za hlavní důvod proti koncentrační metodě americké (správně pennsylvanské), že ty články z různých oborů vědění v prvních čítankách obsažené dětskou mysl rozptylují a v mladé hlavě chaos působí.

Toť ovšem zase překrucování mého názoru; neboť vyložil jsem už nejednou, že články věcné mohou býti čteny i v I. tř., ale třeba jest probrati věc při věcném učení a potom teprve možno článek v půlhodinovém čtení čísti. To se může však teprve ve II. pololetí státi, když žáci už dovedou čísti.

Poněvadž, jak p. St. sám doznává, v Pennsylvanii učí se děti čísti až i 4 roky, pak ovšem sotva lze na čtení takové pomýšleti v I. školním roce.

15. Naproti tomu prý chválím metodu francouzskou, kde ve slabikáři jsou jen prostá slova, delší výrazy a věty obyčejně nesouvislé.

Chválím prý rovněž, že ve Francii už v I. třídě zaveden jest malý katechismus o 35 stranách a malá biblička o 72 stranách, pak výtah ze života Krista Pána, spisku o zdvořilosti, o povinnostech křesťanských a j. Jestli prý tomu tak, pak by prý jistě dítky I. třídy na takových školách byly mnohem více přetíženy a měly by prý v hlavách daleko větší chaos . . .

Z celého jest patrné, že p. St. ani školství francouzskému ani mému článku naprosto nerozumí; neboť nechci o něm tvrdit, že by věc úmyslně překrucoval.

Pokud se čítanky týče, vyslovil jsem se už výše určitě; o katechismu podotýkám, že se probírá po předchozím vyučování náboženství teprve ve II. pololetí, když děti už poznaly celý obor abecedy a dovedou čísti. Naproti tomu nikde jsem neřekl, že by se katechismus musel probrati v I. třídě celý; nýbrž užívá se ho i ve II. a ve III. třídě. Podobně má se věc s malou bibličkou a j.

Tedy výtky o přetíženosti jest neoprávněná.

Co se týče řeči o chaosu, není tu na místě; neboť se tu neplete vše v jedné hodině dohromady, nýbrž jest čas předepsaný pro učení věcné, čas pro náboženství, pro počty atd.

Vše dohromady plésti působí chaos, nikoli však rozumná logicko-psychická koncentrace, jež v methodách řeholníků francouzských jest v plné platnosti.

Výtky padá celou silou a váhou svou na mechanickou koncentraci pennsylvanských čítanek.

16. Na straně 11. (odst. 1.) poučuje mě p. St. o tom, že učebnice pro různé předměty zavedeny jsou u nás teprve ve školách středních, odborných a měšťanských; ale nikoli ve školách obecných.

Pan St. patrně neví, že také v obecných školách užívá se hojně pomocných knih realií. Připomenu mu aspoň některé:

H r n ě í ř „Patero dílů světa. Vesmír“. K o l i s k o „Malý přírodopis.“ K o l i s k o „Malá tělo- a zdravotní věda“. K o l i s k o „Měřictví pro mládež“. K o l i s k o „Malý rostlinopis“. K o l i s k o „Malý přírodopis“. K o l i s k o „Malý dějepis“ a „Stručný dějepis království Českého“ — roku 1904 měl již 19. vydání. V o r o v k a „Stručné dějiny národa českého“. Zeměpisný atlas pro mládež, K o l i s k o. Atlas Rácův. K o l i s k o „Stručný zeměpis pro mládež“, — roku 1904 měl už 17. vydání. Atd. Též u nás známa jest v I. a II. třídě malá biblička.

Spisků podobných jest téměř nepočítaná řada a jsou psány pro 4. a 5. školní rok, pro děti 10- a 11-leté. Jsou to spisky namnoze velmi praktické obsahující vše pro dotýčný stupeň předepsané učivo; každý snaživý učitel, když poměry aspoň poněkud dovolují, vynasnažuje se, aby každý žák jimi byl opatřen. Tak děje se nejen ve školách městských, nýbrž i na vesnických a tak se dalo už za mých mladých let kdysi před 30. lety také na Moravě na té naší Hané a zajisté i jinde. Jest tudíž velmi podivno mému zraku, když čtu kuriosní větu p. St. „Na obecných školách máme pouze pro náboženství a počty zvláštní knihy.“ Ovšem, tyto knihy vydal c. k. školní knihosklad, ony nikoli; těchto se užívati musí, oněch může a tak je to právě i ve Francii a praktický řeholník pomocnými těmi knížičkami nepohrdl. Tak se má ta věc vskutku a v pravdě.

17. Pan St. praví na str. 11. (odst. 2.) „... jelikož dokonalá není vlastně metoda žádná a to snad právě proto, jak praví Tolstoj, že jest to metoda.“ Na to odpovídám následovně: „Tolstoj vynesl na svět už mnoho nesmyslů velikých i menších; jedním z těch velikých jest panem St. citovaná věta.“

18. Píše tyto řádky neměl jsem v úmyslu podcenit p. St., aniž jeho bohaté zkušenosti daleko za mořem nabyté zlehčit.

Naopak, vážím si ho vysoce; bylo však mou povinností objasnit spornou věc, kterou sám uvedl na přetřes a uvážení ve „Vych. L.“ Že jsem tu a tam někde užil snad ostřejších výrazů, nebudiž mi bráno ve zlé, anaf forma kritiky už sama sebou toho požaduje. Názory se tříbí kritikou. Jsem tudíž p. St. i v tomto ohledu povděčen, an mě vybídl k nové práci, k níž by jinak asi vůbec nebylo došlo, poněvadž jsem považoval věc za odbytou už ve člancích p. J. Š.

Kdyby p. St. časem přinesl nové námitky, jsem povždy ochoten dle sil svých na ně posvítit a v t. l. své názory podati veřejnosti ku prospěchu vyučování naší československé mládeže a k pokroku moderní didaktické methodiky.

ANT. ZAMAZAL.

Jen více prakticky!

Staré známé pravidlo, tolikráte opakované a tolikráte zanedbávané.

Bylo-li kdy třeba, aby tato zásada paedagogická uplatněna byla, jest toho dnes tím více třeba. Praktické křesťanství mizí ze srdcí lidských a zůstává často jen v theorii, na papíře, v matrice.

Jest sice mnoho příčin, které dnešní nevěrecké, protikřesťanské proudy zaviniily, ale dosti je jich také v dnešní nedostatečné výchově školní. Dnes nosí žák obecné školy celé stohy knih do školy, ale na konec nedovede často ani řádně číst a psát. Jinými slovy: dnešní škola vzala si za přední úkol vychovávat i rozum, ale zanedbává na druhé straně druhou, velmi důležitou mohutnost duševní, v ů l i. Škola dnes namnoze učí, ale n e v y c h o v á v á.

Odtud ty veliké obtíže a nedostatečné výsledky celé výchovy. Odtud také vysvětlitelný ony smutné zjevy posledních dnů, že žactvo všech škol s celým dnešním jednostranným pokrokem mravně čím dále, tím více upadá.

Dobře to praví moudrý Sirach (19, 24), že lepším je člověk, který má méně vědomostí, ale více bázně Boží, než ten, který je velmi učený, ale přestupuje zákon Nejvyššího.

Zdá se mi, že právě v tomto ohledu i v předmětu náboženském často chybováno bývá. Náš katechismus je čím dále obširnější, stejně i jiné učebnice. Pro samou theorii zanedbává se často prakse. Kdysi byl malý katechismus za 12 h a obsahoval nejdůležitější věci. Dnes není možno jednak pro drahotu, jednak pro obsáhlost látky pro různé stupně docílití oněch výsledků, jako kdysi před léty. Dnes máme i přípravu učitelů náboženství, dokonalejší než jindy, ale jsem přesvědčen, že často mnohý začátečník neví si pro samou theorii a pravidla a pro obsažnost látky ani rady. Snaží se všemožně docílití výsledků nejlepší, ale vidí často, že je velice zklamán.

Proto volá mnichovský katecheta J. Schwab v pasovském měsíčníku katechetském: v í c e n á b o ž e n s t v í v náboženském vyučování!

Vznešená postava Kristova zasypána jest rumem dogmatizujících století, všechny bludy orientu i occidentu nechaly na ní své stopy – ovšem nepřímo. Ale není to postava ani slavná, ani radostná, to není ta osobnost, jež vlévala v apoštoly nadšení . . . Autor dále praví, že jest mu líto vlastních žáků, a nemůže to přes srdce přenést, aby jim podával a líčil Krista podle katechismu, toho Krista vydogmatizovaného, pouze vědecké schema, těžké a tajemné filosofům, tím více malým dětem. Autor přivádí z katechismu příklady o dvojí přirozenosti Kristově, o jeho Božské moci, o pojmu zázraku, o známkách církve atd. Předvádí je dětem názorně na příkladech a vidí oči zářící, všechny duše napjaté, málokoho vyruší sebe nápadnější případ z venku. Ale učení podle katechismu, i když Sokratovou moudrostí je vysvětluje, provázeno jest všeobecnou nepozorností. Každá muška, každý vrabec okolo okna letící všechny oči na sebe přivábí. Proto více náboženství, méně systémů, méně pojmů! Více víry, méně pravé víry!

Hluboko v duši dětskou zasazený cit náboženský vytrvá a vydrží všechny pozdější nárazy, kdežto prázdňá, učená kostra systémů, nauk a pravd pod prvním nárazem ostrého a chladného závěru moderní nevěry a nelásky buďto se zřítí nebo zkříví k nepoznání. (Hlídka, 1909, str. 952.).

Stejně mluvil na sjezdu katechetském v Mnichově r. 1909 Dr. Göttler-Freising o účelu výchovy a katechetické metody. Cílem veškerého náboženského vyučování nemá býti pouze vědění, nýbrž jednotlivá c n o s t. Každá lekce má dle možnosti upevniti správné svědomí dítěte a nikoliv pouze jeho poznání. Hlavním cílem má býti vždycky výchova vůle. Důležitější než všechno memorování a opakování probrané látky jest vždy vztah svědomí ku praktickému provádění jednotlivých cností. Místo učební osnovy má býti brán zřetel k osnově vychovavací. Na nižším stupni budiž podán pevný základ biblicko-historický, na středním návod k hodnému přijetí svatých svátostí, na vyšším pak systematické osvětlení praktického života křesťanského. (Korrespondenzblatt 1909, str. 174.).

Už tyto dva veřejné hlasy dokazují, že v učitelích náboženství jest dosti opravdové snahy podati svému žactvu onen vznešený cíl učení Kristova co možná nejsnadněji a nejtrvaleji.

Překážkou stojí v cestě dvě věci: dnešní učebnice a metoda vyučovací.

Dnešní učebnice nejsou ani formou, ani obsahem přiměřeny dětskému duchu. Myslím v první řadě na školy obecné a měšťanské.

Pro nižší stupeň postrádáme vhodné dějepravy. V první třídě nemají děti vůbec žádných náboženských pomůcek, ač by ani zde neškodila aspoň ilustrovaná, laciná dějeprava, dětskému věku přiměřená. Jak mile by působily ku př. překrásné obrázky našeho Aleše na mysl dětskou!

Dějepravka taková mohla by obsahovati v druhé části nejhlavnější modlitby a dostačovala by i pro rok druhý. Ve třídě třetí mají děti už velikou dějepravu Šustrova! Na tu děti ty ještě nestačí. Jest jak obsahem, tak formou dětem školním nepřiměřena. Sloh je místy velmi tvrdý, slova nezvyklá, celý obsah neurovnaný, nepřehledný. Obrázky jsou nedostatečné a jest jich velice poskrovnu. A při tom je dějeprava Šustrova velmi drahá.

Tomuto nedostatku hleděl již dávno odpomoci zvěčnělý katecheta, Jan Doležal v Mor. Ostravě. Vydal před léty se schválením ordinariátu olomouckého velmi praktické dějeprawy (malou, střední, velkou), které dějeprawu Šustrovu, dle mého skromného úsudku, daleko předčí.

Malá dějeprawa obsahuje asi 100 str. se 67 obrázky a stojí vázaná pouze 26 h.! Dějeprawa střední má 160 stran a 100 obrázků a stojí vázaná pouze 36 h.! Dějeprawa velká má 230 str., 122 obrázků a stojí vázaná pouze 54 h.!

Tato dějeprawa má také velmi důležitý přídavek z dějin církve katolické. Naproti tomu čítá dějeprawa Šustrova 216 str., pouze 50 obrázků a stojí 1 K. Mluva i obrázky dějeprawy Doležalovy daleko předčí dějeprawu Šustrovu. Podotýkám, že dějeprawy Doležalovy schváleny byly také ministerstvem kultu a vyučování a jsou zavedeny na mnohých školách. Že se líbí a jsou velmi užívány, to viděti z toho, že za dva necelé měsíce prodal jich nakladatel přes 5000 kusů. Myslím, že i ona láce jest příčinou velkého jejího rozšíření.

Nechci tvrditi, že by byly dějeprawy Doležalovy dokonalý, ale jistotně zasluhují za dnešní doby pro své výhody přednost před dějeprawou Šustrovou.

V dějeprawách měly by býti také názorně podány různé popisy. Místo sáhodlouhého článku o chrámu Mojžíšovu měl by raději podán býti přehledný obraz chrámu. Stejně to platí o jiných názorech dětem dosud neznámých. Vzorem by nám býti mohla praktická dějeprawa Eckrova (Kathol. Schulbiebel, Schaar u. Dathe, Trier). Jest sice příliš obsáhlá, ale jinak velmi praktická.

Hůř jest to s učebnicí katechismu. Nejen, že jest zbytečně obsáhlá, namnoze dětem nepřiměřená, ale přímo svým šablonovitým otázkováním a rozčleňováním přímo zarážející. Dítě nenalézá v ní žádné záliby, vidí samá čísla a prázdné řádky, samo článkování od první až do poslední stránky.

Otázky katechismu jsou namnoze všeobecné, dítku přímo se netýkající. Nemluví k duši dítěte, pouze k jeho paměti.

Už začátek malého katechismu svými počátečnými otázkami nevzbudí v duši dítku žádného zájmu. Katechismus nepodřizuje se dětskému rozumu a jeho duševní chápavosti, nýbrž naopak: dítě musí se mu podrobiti.

Otázky mají býti kladeny přímo dítku samému, nikoli všeobecně. Tak ku př. místo otázky: K čemu stvořil Bůh lidi? kladu vždycky raději otázku: K čemu tě Bůh stvořil? — Dítko musí samo cítiti ony povinnosti ve vlastním svém nitru.

Otázka: Co jest Bůh? je rovněž odpověděna příliš theologicky, dítkám úplně cize a chladně, i kdyby katecheta význam všech slov sebe lépe vyložil. Myslím, že mnohem snadněji a dítkám přiměřeněji zněla by odpověď: Bůh jest Stvořitel světa, nebo: Bůh jest Otec všech lidí, nebo: Bůh jest nejvyšší duch, a pod. Tyto definice zapamatuje si dítko jistě dříve a pochopí je, nežli onu nekonečně dokonalou bytost.

Stejně se to má s nejznamenitějšími tvory Božími. Co to dá lámání jazyka, než to dítě řádně vysloví! Proč nemohou býti andělé nazváni nejlepšími tvory, to věru nechápu.

A což otázky: 38., 76., 52., 56. atd., atd.?!

Těm se má dítě učit nazpaměť, nejsou poznačeny ani hvězdičkou!

Zcela zbytečnými a velmi obtížnými zdají se mi býti otázky: 69., 70., 71. Události ty patří do dějepřavy a netřeba je vtěšňavati do tak nesnadných otázek. Už to rozlišování narození, dětství a mládí Ježíšova je nesprávné a ztěžuje jenom paměť žákovu. Stejně otázka 73. je dětské chápavosti duševní nepřiměřenou. Patří rovněž do dějepřavy. Učilo-li se dítě život Ježíše Krista dle dějepřavy malé, nač má zase v katechismu učit se novému a tak divně okleštěnému jeho obsahu.

A tak bych mohl pokračovati dále.

Stejně se to má s katechismem velikým. Mnoho slov, mnoho pravd, na 900 otázek, ale také mnoho zbytečného, mnoho nesnadného, nesprávného (methodicky i logicky). Zmiňuji se ku př. o otázce 613. Při pozdvihování máme víru, naději a lásku vzbuzovati. Na zadu však na str. 202. mezi modlitbami marně hledám, že při pozdvihování máme se modliti: Ježíši, v Tebe věřím, v Tebe doufám, Tebe miluji, nýbrž je tam zcela jiná modlitba.

Daleko by mne to vedlo, kdybych měl poukazovati na různé nedostatky dnešního katechismu. Velmi důkladné kritice podrobil je známý vídeňský katecheta, Vilém Pichler (Unser Religionsunterricht. Seine Mängel und deren Ursachen. Wien, St.-Norbertus-Verlagshdlg. 1907.).

Nedostatky tyto trapně cítí každý katecheta a s ním i žák, jenž se z katechismu dnešního musí učit.

Řekne se snad, ať si tedy upraví katecheta katechismus dle své nejlepší metody. Snadno se to řekne, ale těžko provádí. Nelze přece dítkám poručiti, aby si tu nebo onu otázku jinak upravily, přepsaly, přesmykly, nebo dokonce škrtyly.

Katechismus má také nahražovati či doplňovati částečně Písmo svaté. Neznalost Písma sv. je dnes přímo úžasná. A náš katechismus dnešní uvádí některé citáty Písma sv. pouze drobným písmem a to ještě pod čarou, zatím co by to mělo býti naopak!

Hic Rhodus! Méně slov lidských, více slov Božích! Ta jsou nejpádňším důkazem a vysvětlením všech pravd katechismu.

Nade všecku theorii hledme vésti dítky ku praktickému životu křesťanskému. Už při vyučování samém. Hodina náboženská budiž upřímnou, důvěrnou rozmluvou katechety a dítek.

Mluvme od srdce k srdci. Získáme-li srdce dítek, že k nám přilnou, jsme na nejlepší cestě výchovy. K tomu je ovšem třeba jakési paedagogické zkušenosti, ale i při začátečnicích je to možným.

Uvedu dva příklady na objasněnou.

Katecheta vejde do třídy. Žáci vstanou, pozdraví. Na pokyn katechetův sedli si zase, poněvadž ještě nezvonilo. Katecheta si sedá za stůl a vytahuje notes. Zazvoní. Vstát! Modlit! Ve jménu Otce atd. Sedněte si! Pausa. Minule jsme se učili o tom, jak máme vyznávat svou víru . . . atd.

Stejný případ: Katecheta vejde do třídy. Žáci pozdraví. Katecheta pověsí kabát, klobouk a jde k lavicím mezi žáky. Pozoruje je, hovoří s nimi, upozorní na slušný způsob chování a pod. Zazvonilo. Žáci se

chystají k modlitbě. Katecheta nezačne dříve, dokud všichni nestojí klidně a slušně. Připomene některým význam modlitby, v l a s t n í š k o d u ž á k o v u z nepozornosti při modlitbě a pod. Po modlitbě může opět na některý nedostatek upozorniti. Dle okolností může katecheta před modlitbou případným časovým úvodem mysl dětskou povznést k Bohu a pak se teprve modliti.

Začne vyučování. Má se opakovati rovněž látka o vyznávání víry. Katecheta začne ku př. takto: Když jsem šel dnes k vám do školy, bylo mi jíti kolem kříže. Víte dobře, kde stojí. Přede mnou šlo několik hochů. Někteří z nich smekli slušně před křížem, někteří však . . atd. Doufám, že podobným úvodem spíše vzbudí zájem dítek o vyznávání víry, nežli oním stereotypním: Minule jsme probrali.

Často se stane, že ve vyučování namane se nějaká roztržitost. Včela zabloudila do světnice, a nemůže se dostat ven. Bzučí u okenic, tluče křidélky do skla. Tam ta pozornost žáků k výkladu katechetovu. Darmo je napomíná, aby se nedívali k oknu. Katecheta využítkuje ihned tohoto okamžiku. Jde k oknu za včelkou. Žáci si myslí, že ji chce zabít a už hlásí se: já ji zabiju. Katecheta upozorní žáky na užitečnost včelky, lásku k Božím tvorům, apelluje na možný případ podobný v životě vlastním (dítě zabloudí v lese a pod.), otevře okno, a pustí včelku ven. Děti jeví radost z toho, že včelka odlétla. Letí na květiny, sbírá med pro churavé lidi, možná, že se oněm dětem, které jí zachránily takto život, stejně odmění . . . Vzpomene se 5. přikázání Boží.

Stane se někdy, že v čas vyučování zavzní s věže umíráček. Děti to slyší. Katecheta ihned vzpomene zemřelého a vyzve dítky, aby se za jeho duši pomodlily. Modlí se krátkou modlitbu.

Probírá-li katecheta ku př. modlitbu sv. růžence nebo pobožnost křížové cesty, nejlépe učiní, když zavede děti do chrámu a tam se s nimi názorně pomodlí růženec, nebo křížovou cestu. Příhodnou jest k tomu doba velikonoční. V době vánoční zavedme dítky po třídách k jesličkám do chrámu a zazpívejme tam s nimi vhodnou vánoční píseň.

Takovým a podobným způsobem má hodina náboženská plynout, má účelně zajímat a působiti na mravní cit dítek.

Velmi důležitou jest první hodina náboženská po neděli nebo po svátku. Katecheta nesmí litovati času, aby se důkladně nepřesvědčil o návštěvě služeb Božích. Má laskavě prominouti skutečně omluvitelné vynechávání bohoslužeb, ale také pobízeti dítky ku věrnému plnění této povinnosti. Nebude na škodu, když přeptá se na obsah kázání, doplní je, vysvětlí a pod. Dítě musí býti přesvědčeno o tom, že koná povinnost tu z lásky k Bohu (nikoli k vůli rodičům, katechetovi), že bude samo za ni Bohu zodpovědno.

Navádějme dítky k tomu, aby samy dobrovolně zvykaly si přinášeti oběti Bohu, jako přijetí sv. svátostí v čas vánoční, v den jmenin, narozenin, úmrtí rodičů . . . Častěji tažme se dítek, co se modlívali ráno, večer atd.

Všímejme si dítek na venku, na ulici. Rádi je zastavme, tažme se jich na to neb ono, a děti nám mnohé vady a chyby, ale také mnohé dobré a krásné vlastnosti otevřeně doznají.

Využítujme každé vhodné události časové ve prospěch výchovy dětí. Někdo ve vesnici zemřel, přišel k úrazu, vyhořel a pod. Navažme na tuto událost ve škole případné napomenutí a spojme s náboženskými pravdami. Velmi účinné jsou příklady ze života dětského. Čtème pilně noviny a vystříhujme si takové případy pro hodinu náboženskou. Takové příklady ze skutečného života, z nejbližšího okolí dítek působí na děti nejvíce.

„Vychovatelské Listy“ přinesly svého času podobnou snůšku příkladů k 5. přikázání. Děti poslouchají je s velikým zájmem a zapamatují si je na dlouhou dobu.

Za dnešních rozháraných poměrů a veliké netečnosti v životě náboženském bude s velikým prospěchem, ukážeme-li dětem, jak naši předkové bývali zbožnými a při tom spokojenými lidmi (Bartošovy spisy lidovědné). Velmi důležitým činitelem ve výchově dětí jsou životy svatých mučedníků, vyznavačů atd. Staří křesťané znali celé legendy ze života svatých, dnešní křesťané nemají o nich potuchy. Čtème tedy ve škole s dětmi často životopisy nejvýznačnějších světců a světic. Časopis katechetů německých „Katechetische Blätter“ (Wien, Hirsch), přináší v každém skoro čísle ukázky z výkladů života svatých pro děti.

Jsem toho mínění, že by se místo dnešních perikop měla dítkám do ruky dáti raději vhodná příručka ze života svatých.

Stejně nepraktickou knihou učební jest dějepis církve katolické pro školy měšťanské. Ač se poslední dobu učinilo dosti pokusů vydati praktický dějepis církevní, přece se mi zdá, že účelu toho dosud dosaženo není. Je příliš ještě suchopárny, málo zajímavý. Ku př. stať o pronásledování křesťanů pohanskými císaři, nebo křížové války. Samá jména, letopočty, rozdělení na 10, 7, ale náležité představy a zajímavosti nikde. Doufám, že stačilo by věděti počet pronásledování, jména nejkrutnějších císařů, za to však by se lépe doporučovalo ukázati na některých skutečných faktech ze života mučedníků, jak mnoho zakoušeti musili pro vinu Kristovu. Místo prázdného sdělení, že sv. Petr byl ukřížován, přečtème dětem onu úchvatnou stať ze spisu Sienkiewiczova „Quo vadis“, ve které se líčí smrt Petrova.

Velmi důležitým jest zmíniti se dětem o různých časových otázkách, o nichž děti často slýchávají buď doma, nebo jinde. Dejme dětem příležitost, aby svoje nebo cizí pochybnosti nebo námítky ve věcech náboženských otevřeně katechetovi sdělily. Taková rozprava má jistě větší cenu výchovnou, nežli jakékoliv katechisování o bludařích starého a středního věku.

Než, daleko by mne to vedlo, kdybych měl uváděti zde dopodrobna všechny nedostatky dnešní školní výchovy náboženské. Zmínil jsem se učiniti o nich svůj soukromý úsudek.

Měl jsem na zřeteli hlavně školy obecné. Jsem jist, že i na školách středních je dosti tužeb a volání po nové úpravě učiva náboženského. Doufám, že debata v tomto směru jest za dnešních dnů nejen oprávněnou, ale i žádoucnou.

FRANTIŠEK GOGELA.

Květena biblická.

Na mnohých místech setkáváme se v Písmě sv. s říší rostlinnou, což jest samozřejmým, uvážíme-li, jak mnohonásob rozmanitými svazky spojen jest život lidský s plodinami země. Již počátek dějin lidského pokolení sahá do zahrady rajské, u stromu vědění dobrého a zlého spáchán první hřích, na stromu kříže dokonáno vykoupení. Kniha, jako jest Písmo sv., která vypravuje, poučuje a ve mnohých částech i poëtickou stránkou vyniká, nemůže se nezmiňovati o různých stromech, keřích, bylinách zahradních i polních, o jejich květech a plodech, uvádí pak rostliny netoliko domácí, Israelitům dobře známé, nýbrž i některé cizí, zvláště obchodem foenickým a od východu do země přivážené. Roztroušené v Písmě sv. údaje z říše rostlinstva lze pro lepší přehled seřaditi v tyto skupiny.

- A. Plodiny polní a luční,
- B. Rostliny zahradní,
- C. Listnaté stromoví a křoví,
- D. Trní,
- E. Stromy jehličnaté,
- F. Rostliny pobřežní a bažinné,
- G. Rostliny pustých míst,
- H. Rostliny kořenné, lékařské a jinak užitečné,
- I. Jiné, nahodilé.

A. Plodiny polní a luční.

Tato skupina obsahuje plodiny, které z velké části také u nás viděti na rolích a lukách, totiž obilniny, luštěniny a len, jakož i některé rostliny kořenné, které rostou mezi obilím, a plevle. Už Kain byl rolníkem dle vzoru otce svého Adama a obětoval z úrody zemské. V zemi Kanaan byli Israelští pilnými zemědělci; z obilnin pěstovali pšenici, ječmen, proso a bezpochyby i špaldu, z luštěnin vikev, čočku, bob a cizrnu, seli len. Z rostlin, které se vyskytovaly na poli mezi osením, všímali sobě kopru, koriandru a černého kmínu, ty se též sely; z rostlin na lukách kmínu lučního, který se také sel. V Písmě sv. dějí se časté zmínky o všem, co s polním hospodářstvím souvisí, o pluhu, klasech, rzi obilné, o snopech, mandelích a stozích, o stodolách, humně, komorách a sýpkách, o žernovech, mouce a chlebu, o plevách a koukoli, o nástrojích, kterými se plodiny mlátily, o volech a jalovicích obilí vyšlapávajících.

Pšenice obecná (*Triticum vulgare* L.) z řádu trav --- Gramineae; za vlast její pokládá se střední nebo západní Asie, odkud přešla do Afriky a Evropy; pěstuje se od rovníku až do 60° sev. šířky, tedy u nás až do okolí Štockholmu a Petrohradu; seje se od pradávných dob.

O pšenici vůbec.

V sedmi úrodných letech za doby Josefovy v Egyptě bylo takové množství pšenice, že se rovnalo písku mořskému, a hojnost míru přepřevyšovala. Gen. 41, 49.

Za krupobití v Egyptě pšenice a špalda nebyla urážena, nebo pozdní byly. Ex. 9, 32.

„Zdali (oráč), když srovná svrček její (role) nerozsívá černého kmínu a nenese-liž lučního kmínu a nese-liž pšenice napořád a ječmene a prosa i vikve v místech příhodných?“ Is. 28, 25.

Římané učinili úmluvu s Judou Makkabejským, dle níž se nepřátelům neměla dodávati pšenice. I. Mak. 8, 26.

Podobenství o koukoli mezi pšenici a žni. Mat. 13.

Nespravedlivý vladař dluh sta korců pšenice snižuje. Luk. 16.

Kristus předpovídá apoštolům, že je bude satan tříbiti jako pšenici. Luk. 22, 31.

O žni pšenice.

Ruben v čas žni pšeničné našel mandragory. Gen. 30, 14.

Když nastával čas žni pšeničné, přišel Samson. Soud. 15, 1.

Ruth dotud žala s ženci, dokud ječmene a pšenice do stodol nesklidili. Ruth 2, 23.

Bethsamitští žali pšenici v údolí, když uzřeli přicházeti archu. I. Kr. 6, 13.

Samuel mluví: Zdaliž nyní není žeň pšenice? I. Kr. 12, 17.

O b r a z n ě.

„Místo pšenice (Vulgata: frumento) nechť mi vzejde bodlák a místo ječmene trní.“ Job 31, 40, t. j. ať přijde na mne trest, mluvil-li jsem (Job) nepravě.

„Naseli pšenice a našali trní.“ Jer. 12, 13. = trest boží.

„Nad pšenici a nad vínem přežívali.“ Os. 7, 14 = hodovali Israelští.

„Povolal jsem sucha . . . na pšenici a na víno.“ Agg. 1, 11. = trest.

Pohubená pšenice. Joel 1, 10, 17.

Žeň mnohá, ale dělníků málo. Mat. 9.

„Dvě libry pšenice za peníz, a šest liber ječmene za peníz.“ Zjev. 6, 6., = hlad.

„Nebude žádný kupovati . . . běli (Vulg.: similae) i pšenice.“ Zjev. 18, 13., = pohroma.

Š p a l d a. (*Triticum spelta* L.) z řádu trav — Gramineae. Seje se ve mnohých krajinách mírného pobeží, leč nejde tak daleko na sever, jako žito, oves a ječmen; sela se v Egyptě. Při krupobití v Egyptě pšenice a špalda (Vulg.: far) nebyla urážena, nebo pozdní byly. Ex. 9, 32.

J e č m e n d v o u ř a d ý (*Hordeum distichon* L.) z řádu trav — Gramineae; vlast jeho známa není, ale roste prý planě na Sicilii a v Orientě; snáší mezi všemi obilninami největší zimu, roste ještě na Kole, sáhá hluboko na jih a přestává při rovníku; roste i v polohách

vysokých, ve střední Evropě n. př. v Engaddinu asi 1500 m, v Andech asi 3000 m, v Himalaji přes 5000 m vysoko; zraje rychle. Mimo ječmen dvouřadý jest také ječmen čtyř- a šestiřadý.

O ječmenu vůbec.

Při krupobití v Egyptě ječmen byl potlučen, protože byl zelený. Ex. 9, 31.

Když David táhl proti Absolonovi „přinesli mu lože a koberce, a nádoby hliněné, obilí a ječmene a mouky a krup (Vulg. polentam) a bobu a šošovice a smažené cizrny“. 2. Kr. 17, 28.

O ječmenu Job 31, 40. a Is. 28, 25. viz u pšenice.

Deset mužů prosilo Ismahele: „Nezabíjej nás, nebo máme poklady na poli, obilí a ječmene a oleje i medu.“ Jer. 41, 8.

„A ty vezmeš obilí a ječmene a bobu a šošovice a jáhel a vikve a dáš do jedné nádoby a naděláš si chlebu.“ Ez. 4, 9.

„A tyto jsou prvotiny, které obětovati budete . . . šestý díl efy z korce ječmene.“ Ez. 45, 13.

Nasyčení pěti tisíc mužů pěti chleby ječnými Jan 6.

O žni ječmene.

Noěmi a Ruth vracely se do Betléma, když počínali žíti ječmeny. Ruth 1, 22.

Z nasbíraných klasů vytloukla Ruth prutem asi tři míry ječmene. Ruth 2, 17.

Gabaonští ukřižovali sedm synů Saulových „v prvních dnech žně, když počínali žíti ječmen“ II. Kr. 21, 9.

V čas ječmenné žně umřel úpalem Manasses, manžel Judithy. Jud. 8, 2.

O b r a z n ě.

Job 31, 40. viz u pšenice, rovněž. Zjev. 6, 6. Oráči kvílili nad ječmenem. Joel. 1, 11.

K r o u p y.

Abigail přinesla Davidovi pět měřic pražmy (Vulg.: quinque fara polentae.). I. Kr. 25, 18.

Jonathas a Achimaas, poslové ku králi Davidovi ve vzbouření Absolonově, ukryli se ve studnici jednoho muže v Bahurim, a žena vzala příkrývadlo a rozestřela je přes ni, jakoby kroupy (Vulg.: ptisanas) sušila, a tak zůstali tajni. II. Kr. 17, 19.

Přinesli Davidovi II. Kr. 17, viz u ječmene.

„Bys blázna v stoupě jako kroupy (Vulg.: ptisanas) píchem otloukal, nebude od něho bláznovství jeho.“ Přísl. 27, 22.

Proso obecné. (*Panicum miliaceum* L.) z řádu trav — Gramineae. Pochází z východní Indie a seje se i u nás po hranici révy vinné.

Is. 28, 25. viz u pšenice; Ez. 4, 9. u ječmene.

Vikev setá (*Vicia sativa* L.) z řádu motýlokvětých — Papilionaceae, roste na rolích a všude se seje.

Is. 28, 25. viz u pšenice; Ez. 4, 9. u ječmene. Český překlad bible od Faust. Procházky klade zde vedle vikve do závorky špaldu.

B o b o b e c n ý (*Vicia faba* L.) z motýlokvětých, pochází asi z krajin u chvalinského moře a z Persie a seje se v největším dílu Evropy; krmí se jím dobytek, ale i lidé ho požívají, ač Pythagoras jej jísti zapovídal.

Přinesli Davidovi II. Kr. 17, 28. viz u ječmene a taktéž Ez. 4, 9.

Č o č k a o b e c n á (*Lens esculenta* M.) z motýlokvětých, roste na rolích v jižní Evropě a Malé Asii a v našich krajinách na mnohých místech se seje.

Esau za pokrm z čočky (*lentis edulio* Vulg.) prodal prvorozenství své. Gen. 25.

Přinesli Davidovi II. Kr. 17, 28. viz u ječmene.

Semma, rek krále Davida, porazil z pole osetého šočovicí Filištínské. II. Kr. 23, 11.

Ez. 4, 9. viz u ječmene.

C i z r n a (*Cicer arietinum* L.) z motýlokvětých, jest příbuzná vikvi, má listy lichospeřené, květy jednotlivé, bledě modré, lilakové nebo bílé a moučnatá semena zvící hrachu, bílá, červená a černá, po jednom nebo dvou v lusku; planě roste v osení v jižní Evropě a seje se zhusta v teplejších krajinách na píci zelenou pro dobytek; semena jsou chutnější nežli bob a hrách, krmí se jimi drůbež, někde je praží na kávovou náhražku, v Malé Asii, v Egyptě a sousedních krajinách je pojídají.

Přinesli Davidovi II. Kr. 17, 28. viz u ječmene.

L e n s e t ý (*Linum usitatissimum* L.) z řádu lnovitých — Lineae. Za vlast lnu vyhláší někteří Levante, jiní Nubii; planě roste prý také mezi osením v jižní Evropě; již v dobách nejstarších byl v rozsáhlé míře pěstován zvláště v Egyptě, kde připisovali Isidě vynález jeho pěstování kněží její odívali se rouchem lněným; do lněných povijadel zavinovali Egyptští své mumie; ze lnu tkaly se lodní plachty.

O l n u v ů b e c.

Při krupobití v Egyptě len byl potlučen, když již pálky vypouštěl. Ex. 9, 31.

Moudrá žena „hledá vlny a lnu“. Přísl. 31, 13.

Isaiáš předpovídá: „Zklamání budou ti, kteří zdělávali len, pleouce a tkající tenké věci.“ Is. 19, 9.

Ze lnu dělali knoty: „Knotu (Vulg.: *linum*) doutnajícího neuhasí.“ Is. 42, 3., Mat. 12, 20.; lněný provázek Ez. 40, 3.

O k o u d e l i a p a z d e ř í.

Rahab přikryla pazdeřím (Vulg.: *stipula lini*) vyzvědače israelské v Jerichu. Jos. 2, 6. Překlad Procházek klade zde do závorky „bavlnou“.

„Hromada koudele (Vulg.: *stippa collecta*) jest shromáždění bezbožných.“ Sir. 21, 10.

O plátně a kmentu. (Vulg.: byssus, sindon, velum, linteum.)

Josef v Egyptě přioděn rouchem kmentovým. Gen. 41, 42.

Stánek svatý a všecky jeho opony z bílého lnu přesukovaného (byssu retorta). Ex. 26, 1. 36.; 27, 9. 16.

Části velekněžských rouch Aronových, náramenníku, náprsníku soudu, úzká sukně a nohavice, jakož i čepice z kmentu. Ex. 28, 5. 6. 15. 39; Iněné nohavice pro syny Aronovy, jakož i sukně. Ex. 28, 40. 42.

Šalomoun dělal také i oponu z hyacintu, šarlatu a červce a kmentu a vytkal na ní cherubíny. II. Paralip. 3, 14.

Při přenášení archy do chrámu Šalomounova měli levité a zpěváci roucha kmentová. II. Paralip. 5, 12.

„Kment a šarlat jest oděv její,“ moudré a statečné ženy. Přísl. 31, 22. plátno drahé dělá, 31, 24.

„Kment rozmanitý z Egypta utkán jest tobě na plachtu.“ (Tyre.) Ez. 27, 7.

Kment, do něhož se oblécel bohatec. Luk. 16, 19.

Josef z Arimathey obvinul mrtvé tělo Kristovo čistým plátnem. Mat. 27, 59., Mar. 15, 46., Luk. 23, 53., Jan 19, 40.

O b r a z n ě.

„Nebude žádný kupovati kmentu a šarlatu.“ Zjev. 18, 12.

„Běda, město to veliké, kteréž se odívalo kmentem a šarlatem. Zjev. 18, 16.; obé značí pohromu.

V Egyptě, Arabii a Levantu rostou také bavlníky, z řádu slézovitých — Malvaceae, b. zelinný (*Gossypium herbaceum* L.), rostlina jedno- nebo dvouletá a b. stromovitý (*G. cerboreum* L.) bylina vytrvalá vzrůstu křovitého nebo stromkovitého až do 6 m výše; listy mají dlanitě laločnaté, květy o pěti plátcích u b. zelinného žlutých, u stromovitého tmavě nachových; plody jsou tobolky se semeny porostlými bílými, hustými chlupy — bavlnou. Ve východní Indii tkali bavlněné látky už dávno před Kristem, odtud přešla bavlna do Arabie, Egypta a jižních zemí evropských, do Řecka, Sicilie, jižní Italie a jižních Španěl. Nyní jest nejdůležitějším předivem na zeměkouli a zatlačuje len. Mimo uvedené jsou ještě i jiné druhy bavlníku. Příbuzný sléz zahradní (*Althaea rosea* Willd.) v zahradách se sází.

Kmín luční (*Carum carvi* L.) z řádu okoličnatých — Umbelliferae; roste od polárního kruhu až po Himalaje a do krajin středozemního moře.

„Zdali (oráč) když srovná svrček její (role) nerozsívá černého kmínu a nenaseje-liž lučního kmínu.“ (Vulg. cuminum). Is. 28, 25.

„Nebývá pak zubatými nástroji mlácen černý kmín, ani kolem vozním po lučním kmíně jezdí se, ale prutem vytlouká se černý kmín, a luční holí.“ Is. 28, 27.

Z kmínu fariseové dávali desátky. Mat. 23, 23.

Kopr zahradní (*Anethum graveolens* L.) z řádu okoličnatých; v jižní Evropě, Egyptě a jiných teplejších krajinách roste planě mezi osením na rolích, u nás se obecně pěstuje v zahradách zelinářských; jeho semena usmrcují prý ptactvo, a staří o něm tvrdí, že časté jeho užívání zeslabuje zrak.

Z kopru dávali fariseové desátky. Mat. 23, 23.

Koriandr setý (*Coriandrum sativum* L.), z okoličnatých bývá asi $\frac{3}{4}$ m vysoký, vidličnatě dělený, v listoví podobá se našemu bedrníku obecnému (*Pimpinella saxifraga* L.); květní poupata bývají růžová, květy bílé a krajní nestejně velikých plátků, semena kulatá, příjemná kořeněná vůně a chuť a dávají se jako koření do pokrmů. Jakkoli bylina štěnicemi odporně páchne, dávají ji v Egyptě přece do pokrmů; koriandr roste planě mezi osením v Levantu a Evropě jižné až ku podhoří Alp; také se sází. V Písmě sv. se koriandr připomíná při manně.

„A nazval dům israelský jméno toho (pokrmu) Man, kterýž byl jako sítě koriandrové bílé, a chuť jeho jako chleba bílého s medem.“ Ex. 16, 31.

„Byla pak manna jako semeno koriandrové, barvy jako bdellium.“ Num. 11, 7.

Černucha setá, černý kmín (*Nigella sativa*) z řádu pryškyřníkovitých — Ranunculaceae, ve Vulgatě: gith, kterýmž jménem i Plinius tuto bylinu uvádí; se jménem „gith“ souvisí také pojmenování našeho koukole polního: *Agrostemma githago*, který má podobná černá semena. Černý kmín podobá se čerňuše zahradní (*Nigella damascena* L.), která se pěstuje za ozdobu v našich zahrádkách, a čerňuše rolní (*Nigella arvensis* L.) rostoucí u nás místy na rolích, má květy modrobělavé nebo i žluté, semena podlouhlá, černá, chuť kořeněná; v Orientě jimi posypávají chléb a dávají je do pokrmů. Černý kmín roste planě v osení v krajinách okolo středozemního moře a také se seje; semena jeho vytloukali Israelští holí nebo prutem. Pěstuje se také ode dávna v okolí Erfurtu na rolích a také zde splaňuje; v Čechách pěstuje se zřídka.

O černém kmínu Is. 28, 25. 27. viz u kmínu lučního.

Saláty polní k beránku velikonočnímu. Ex. 12, 8., hebr. Haroseth, Vulg. lactucae agrestes. Přísadou těchto salátů mohla býti i naše pampeliška (*Taraxacum officinale* Web.), která roste nejen po celé Evropě, nýbrž i v Orientu a severní Africe, a jest chuti přítrpklé; dle výkladů byly ony saláty chuti hořké na pamět hořké a těžké služby, kterou Israelští od Egyptských sužování byli. Také kozlíček jarní, čili polní salát (*Valerianella olitoria* Poll.), který se u nás na jaře pojídá, roste v Orientu. Náš nejobyčejnější salát, locika zahradní (*Lactuca sativa* L.), jest neznámého původu a od nejdávnějších časů se sází a jí; někde za vlast jeho klade se východní Indie.

Nadseda obecná (*Tribulus terrestris* L.), z řádu kacíbovitých — Zygophylleae, routovitým příbuzných; jest rostlina jednoletá s lichospeřenými, 5—7 jařnými listy a drobnými žlutými květy; plody jsou opatřeny 2—4 ostny; jest domácí v krajinách okolo středozem-

ního moře, u nás po jižní Kraňsko, roste u polních cest, vinic, na zdích, písčinách a obdělávaných půdách. „Tribulus“ ve Vulgátě překládá česká bible: hloží, bodlák, bodláčí, poněvadž nadseda našim krajinám není známa.

Trest Adamův: země „trní a hloží tobě ploditi bude“. Gen. 3, 18.

„Místo pšenice nechť mi vzejde bodlák.“ Job 31, 40.

„Jiní jako sůl sype na zem, a když mrzne (působí střechýly) jako vrchole bodláčí.“ Sir. 43, 21.

„A roztržštěny budou výsosti modly, hřích Israelův, řepík a bodláčí vzejde na oltářích jejich.“ Os. 10, 8.

Zdaliž sbírají „z bodláčí fíky?“ Mat. 7, 16.

„Země, . . . kteráž vydává trní a hloží zavržena jest.“ Žid. 6, 8.

Koukol, ve Vulgátě: zizania Mat. 13, 25. v podobenství o koukoli mezi pšenicí. Bylina, kterou nazýváme koukol polní (*Agrostemma githago* Z.), z řádu silenkovitých — *Sileneae*, roste asi původně v krajinách okolo středozevního moře a jest nyní daleko rozšířena po Evropě a Asii všude, kde se pěstuje obilí, vyjma vyšší sever. Název zizania jest asi collectivum, které zde značí různé plevele.

Lilie bílá (*Lilium candidum* L.) z řádu lilijovitých — *Lilia-ceae*, hebr. šušanna, jest u nás známá v zahrádkách pěstovaná květina s bělostným květem silné vůně; planě roste v Malé Asii, Syrii a hojně i v Palestýně, nyní také zplaněla tu a onde v jižní Evropě. O lilii děje se zvláště často zmínka v Písni Šalomounově, a překlad Procházkův uvádí zde na některých místech lilii červenou. Lilie červené se u nás za ozdobu pěstují.

Nevěsta: „Já jsem jako květ polní a lilium v údolích.“ Cant. 2, 1.

„Můj milý jest můj, a já jsem jeho, jenž se pase mezi liliiemi.“ Cant. 2, 6. a 6, 2.

„Rtové jeho jako lilia, prýšící ze sebe myrrhu.“ Cant. 5, 13.

„Můj milý vstoupil do zahrady své, . . . aby sbíral lilie.“ Cant. 6, 1.

Ženich: „Jako lilie mezi trním, tak jest přítelkyně má mezi dcerami.“ Cant. 2, 2.

„Život tvůj jako stoh pšenice, obložený liliiemi.“ Cant. 7, 2.

„Kvette jako lilium a vydejte vůni.“ Sir. 39, 19.

„Jako lilie, které jsou u živé vody.“ Sir. 50, 8. = chvála Šimona, velekněze.

„Israel pokvete jako lilie.“ Os. 14, 6. po skončeném zajetí.

„Patřte na kvítí polní.“ (Vulg. lilia agri.) Mat. 6, 28. a Luk. 12, 27.

Dle tvaru lilie dělaly se také různé ozdoby. Ve svatém stánku vycházela ze zlatého svícnu lilia. Ex. 25, 31.

„Na každém prutu kulička spolu i lilium.“ Ex. 25, 33.

„Na samém svícnu číše čtyry na způsob ořecha . . . a lilia.“ Ex. 25, 34., totéž Ex. 37, 19. 20.

Rovněž ve chrámu Šalomounově: „Makovice, které byly na vrchu sloupů, udělány byly jako dílo liliové.“ III. Kr. 7, 19. 22.

Deset svícnu zlatých „jako liliové květy“. III. Kr. 7, 49.

„Kraj umývadla byl, jakož bývá kraj u kalichu a jako list rozvitého lilium.“ III. Kr. 7, 26. a II. Paral. 4, 5.

(Pokračování.)

ROZHLEDY.

Rozhled světem.

- m - **Novořecké školství.** O tomto tematě pojednává na základě autentického materialu J. F. Dürr.

Válka za svobodu r. 1821. mocně vzpružila touhu po vzdělání. Národní shromáždění hned po svém ustavení svěřilo péči o vyučování zvláštnímu komité. Za panování prvního krále Otty r. 1833 vydán základní zákon povinné návštěvy školy, který v podstatě do dnes platí a zákon nejnovější z r. 1895 je pracován podle něho. Dle tohoto zákona musí každé dítě, které nezamýšlí dále studovati na střední škole ve městech 6 let choditi do školy národní. V místech málo obydlých vyučují se chlapani i děvčata, není-li jich více než 70, společně. „Spolek přátel školství“ zlepšuje z vlastních prostředků za malého příspěvku státního dívčí školství. Žákyním dostává se mimo předepsaného učiva též praktického a technického vzdělání v hudbě a zpěvu, cukrářství, tkalcovství, ve stříhu a šití, pletení, leštění nábytku, v hrnčířství a modelování, k čemuž na Krétě přistupuje učení jednoduchým řemeslům, hedvábnictví a domácímu hospodářství. Vyučování je bezplatné, obce nesou náklad na školství. — Učitelské síly nabývají svého vzdělání v seminářích. První byl zřízen r. 1834 v sídelním městě Nauplii, později přenesen do nového sídelního města Athén. R. 1864 byl zrušen, 1878 zase zřízen. Tři další učitelské ústavy v jiných městech zanikly, když r. 1905 velkomyslným darem zřízen byl v Athénách centrální seminář. Na stavbu semináře pro učitelky v Athénách daroval bohatý Řek půl mil. drachem (asi půl mil. korun). V loni měl ústav 2123 žaček. Platební třída učitelských sil řídí se dle výsledku zkoušky! Příjmy učitelů obnášejí měsíčně 150, 120 a 100 drachem (korun), u učitelek 120, 100 a 80 drachem měsíčně.

K vyššímu školství náleží 314 „řeckých škol“ a 35 gymnasií, dle vzoru německého zřízených. Universita athénská byla otevřena r. 1837 a měla na 5 fakultách (theol., filosof., medic., a mathematicko-fyzikální) 50 řádných profesorů (mimořádných a docentů nemá) s měsíčním platem 350--450 drachem — a před dvěma lety měla 3503 posluchačů, z nichž polovice byli právníci. Ze soukromé iniciativy a dobrovolných darů jsou v Řecku též zakládány mateřské školky, sirotčince a jiné charitativní ústavy, z nichž největší je dívčí sirotčinec v Athénách, založený od první královny Amalie, který vládne úroky ze 7 mil. drachem. Sirotčinec v Pireu dává každé chovance, když se vdává 2000 drachem věna.

V Římě sešlo se 400 učitelů a stěžovalo si vzájemně, že městská rada a paedagogický její zástupce Canti nechávají učitelstvo obecných škol trpěti hlad a nevázně se k němu chovají. Některé učitelky si stýskaly, že musily vyučovati ve studených, netopených třídách, a že následkem nachlazení onemocnělo mnoho dětí a učitelek. Nebude-li těmto nedostatkům odpomoženo vyhrožovalo učitelstvo římské stávkou. Správa školství není klerikální, ale nejvyšší radikální!

Katolíci po nových volbách v Anglii. Pro katolíky v Anglii bylo při volbách rozhodujícím, jak stavěl se kandidát k otázce náboženské školy. Katolickým školám náboženským, které však vydržovány jsou státem, hrozilo totiž nebezpečí, ježto anglikáni už se smlouvali s Asquithem o „umírněný program školský“, který by byl katolické školy velmi poškodil. Po volbách však, když katolíci irští nacionalisté mají rozhodující postavení v parlamentě, jsouc jazyčkem na váze mezi liberály a konservativci, nehrozí katolickým školám žádné nebezpečí. Zprávy však, jakoby posice irských katolíků mělo za následek změnu poměrů diplomatických mezi anglickým kabinetem a Vatikánem, se oficiálním vatikánským tiskem rozhodně vyvracejí.

Školská debata ve francouzském parlamentě. V debatě o světských školách proklamovali řečníci pravice právo katolíků k boji proti atheistické výchově v obecných školách.

Z poslední školské debaty ve francouzské sněmovně. Jistý elsaský list přináší následující ukázky z poslední debaty o školách ve francouzské sněmovně: Posl. Aulard, velmistr svobodných zednářů, pravil: „Žádné okolky! Neříkejme již, že nechceme náboženství zničit! Naopak řekněme: Chceme náboženství zničit!“ Ministr prací v Viviani pravil: „Katolická církev musí býti zničena. Neutralita školy nebyla nikdy ničím jiným než diplomatickou lží a přetvářkou. Hlasovali jsme pro ni jen proto, bychom uspali vrtochy úzkostlivých. Do tmavých mozků vseli jsme revoluční símě vzdělání. Vyrvali jsme svědomí člověka víře!“ Ministerský předseda Briand pravil: „Škola musí býti zbavena konfesíonálních lží.“ Posl. Payot, školní ředitel, pravil: „Dítě musí býti chráněno před svým otcem, který je chce vychovatí nábožensky.“ — Naši „volní myslitelé“, pokrokáři a socialisté, ani pokrokové agrárníky nevyjímajíc, mohli by se od francouzských kolegů svých učiti pravdomluvnosti a býti před lidem tak upřímnými jako jsou oni. Pak by aspoň je lid poznal v jich pravé podobě. Tak však skrývají své „diplomatické lži a přetvářku“ za boj proti „klerikalismu“.

Volná lidová škola v Kolíně. Na kulturní poušti, jíž se říká král. město Kolín, vyrostl takřka přes noc zajímavý zjev: volná škola lidová. Původce její ing. F. Vodsedašek sdružil několik obětavých pracovníků, kteří — zatím jednotlivými přednáškami — vykládají poutavé partie z geologie a kosmologie, ze zdravotvědy, z chemie, z dějin, z věd právních a z paedagogiky. Přednášky konají se v úterý a ve čtvrtek vždy po 45 minutách, 15 minut se debatuje nebo věnuje se oddechu. Účastenství je neobyčejně živé — při první přednášce došlo 140 účastníků, nyní jest jich přes 200 — posluchači patří všem třídám společenským. Pro Kolín, honosící se často svým bohatstvím, je jistě příznačno, že tento ušlechtilý podnik kulturní nedostal pouze ani haléře podpory od činitelů veřejných. Volná lidová škola otevřena byla dnem 25. ledna a 17. březnem ukončila své první období.

Platy upraveny byly v Tyrolsku takto: Služné učitelů se zkouškou dospělosti 850 K (600 základního služ., 250 přídavek) — 1200 K (600 zákl. služ., 600 přídavek).

Služné učitelek 700 K (500 zákl., 200 přídavek) — 900 K (500 zákl., 400 přídavek).

Po zkoušce způsobilosti služné 800 K a zvyšuje se vždy po čtyřech letech o 100 K až do 1600. Přídavky 300 K až 800 K, takže jest služné učitelů po zkoušce způsobilosti 1100 K (800 zákl. plat, 300 přídavek) — 1600 K (800 zákl. plat, 800 přídavek).

Přídavky zvyšují se v prvních čtyřech čtyřletích o 100 K, v následujících o 200 K, takže nejvyšší služné jest 1600 K, nejvyšší přídavek 2000 K, konečně nejvyšší služné 3600 K.

Správce školy osobou úřední. C. k. nejvyšší soudní a kasační dvůr vynesl před několika dny za příčinou podané zmáteční stížnosti rolníka, odsouzení pro zprotivení se proti nařízení řídicího učitele, jenž jeho syna nechal po škole, právní zásadu, že řídicí učitel nebo správce veřejné školy je úřední osobou nejen ve škole, nýbrž všude tam, kde vůči žákům vystupuje jako správce školy. Dotyčný rolník odvedl násilím zmíněným způsobem potrestaného syna ze školy domů, začež krajským soudem odsouzen byl pro zločin veřejného násilí.

Na obecných školách smí býti jen jediný jazyk vyučovací. Tak rozhodl správní soud proti ministerstvu vyučování i proti zemské školní radě ve Štýrsku, které chtěly na slovinské škole v Jaringu v okrese mariborském zavést v 5. třídě obecné školy němčinu jako jazyk vyučovací.

Toto rozhodnutí má velikou důležitost pro případy, kde by národnostní většiny chtěly znásilnit menšiny. V tomto případě byli klepnuti přes prsty Němci.

Hluchoněmé děti, školou povinné, přijímati se budou počátkem příštího roku školního, t. j. dnem 1. září 1910. do mor. zem. ústavu pro hluchoněmé v Ivančicích.

Učitelé a rodičové těchto dětí se proto upozorňují, že žádosti za přijetí do ústavu dlužno zaslati ředitelství jmenovaného ústavu a nejdéle do konce června.

Ku krátké žádosti dlužno přiložiti: křestní list aneb výtah z matriky, list domovský, vysvědčení lékařské, (jímž musí býti potvrzeno, že mimo hluchotu netrpí dítě žádným jiným neduhem) a konečně vysvědčení o majetku.

Nemajetní chovanci přijímají se zdarma na útraty zemského fondu moravského, takže ani rodičům ani jejich domovské obci žádná vydání

nevzniknou. Majetnější chovanci platí ošetrovací útraty jmění jejich přiměřené (1 : 40 — 80 — 100 K ročně). Dítky, které nemají na Moravě práva domovského, mohou býti sice také přijaty, avšak jen tehdy, je-li dosti volného místa v ústavě a když se za ně zaplatí celý obnos ošetrovacích útrat t. j. 1100 K ročně.

V ústavu vyučuje se methodou hláskovací t. j. dítky učí se mluvíti a zároveň řeč lidí plnosmyslných na ústech pozorovati čili, učí se odzírati. Zůstanou-li dítky po osm roků v ústavě, naučí se řeči hláskové tak dalece, že se dovedou jednoduchou formou s lidmi plnosmyslnými beze všech obtíží domluvíti a řeči druhých rozuměti. Mimo vyučování literní, pěstují se s chovanci i ruční práce. Chlapci učí se počátkům nejobyčejnějších řemesel, aby se jim vstup do života veřejného usnadnil; děvčata učí se ručním pracím ženským a přidržují se, pokud síly jejich stačí, ke všem pracím domácím. Industriálnímu vyučování věnuje se veliká pozornost, neboť stává se často jediným pramenem výživy u mnohých děvčat, když tato z ústavu vystoupí.

Po dobu pobytu v ústavu dostávají chovanci i všecko prádlo, šatstvo i obuv od ústavu; není tudíž třeba ani při nastoupení do ústavu ani v době pobytu v něm opatřovati jim zásoby těchto věcí.

Při ústavu Ivančickém zřízen jest „Podpůrný spolek pro hluchoněmé školé odrostlé“. Tento spolek má za účel podporovati potřebné (osiřelé nebo chudé) hluchoněmé obojího pohlaví, když tito po ukončeném vzdělání z ústavu vystoupí. Spolek obstarává vystouplým chovancům obojího pohlaví učednická místa u jednotlivých živnostníků a místa služebně v rodinách.

Vede dále dozor, aby se hluchoněmí řádně řemeslu naučili a v mravním ohledě škody netrpěli. Jest nápomocen hluchoněmým při vyhledávání míst tovaryšských; podporuje je při zřizování samostatných živností a uděluje peněžité odměny mistrům, kteří přijmou hluchoněmé dítky do učení. Takovým způsobem jest o hluchoněmé postaráno i tehdy, když tito z ústavu vystoupí.

Kdo by přál si ještě zpráv podrobnějších, nechť pozeptá se u ředitelství ústavu v Ivančicích.

„Vychovatelské Listy“

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

.. Roční předplatné **6 K** zasílá se administraci v Ivančicích. ..
 Za redakci odpovídá **KÁREL TIRÁY**, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. - Administraci vede **Fr. Zajíč**, učitel ústavu hluchoněmých v Ivančicích. .. Expedici obstarává knih-tiskárna **Roberta Veselého** ve Strážnici. Tamtéž se zasílají reklamace.

Všechny příspěvky se honorují.